

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені В.Н. КАРАЗІНА**

Факультет геології, географії, рекреації і туризму

Кафедра фізичної географії та картографії

До захисту допустити
Зав. кафедри _____ доцент *Анатолій БАЙНАЗАРОВ*
« _____ » _____ 2025 р.

**СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СПОРТИВНОГО
ТУРИЗМУ В НОРВЕГІЇ
КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА**

Виконав: студентка 4-го курсу д.ф.н,
групи ГР- 41
спеціальність: 106 Географія
ОПП «Географія рекреації та туризму»
Дар'я Владиславівна ДОРОХОВА
Науковий керівник:
ст.викл. Святослав ДМІТРІЄВ

Кваліфікаційна робота захищена з оцінкою

Голова ЕК Тарас ПОГРЕБСЬКИЙ

Секретар ЕК Олена ПЕДЬ

« _____ » _____ 2025 р.

Харків – 2025

ЗМІСТ

	стор.
ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СПОРТИВНОГО ТУРИЗМУ.....	5
1.1. Аналіз поняттєво-термінологічного апарату.....	5
1.2. Аналіз літературних джерел за тематикою дослідження.....	15
1.3. Методологічна основа дослідження.....	23
РОЗДІЛ 2. ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТЕРИТОРІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	29
2.1. Характеристика природних умов Норвегії.....	29
2.2. Особливості соціально-економічного розвитку Норвегії.....	35
РОЗДІЛ 3. СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ СПОРТИВНОГО ТУРИЗМУ В НОРВЕГІЇ.....	41
3.1. Роль спортивного туризму у господарському комплексі Норвегії.....	41
3.2. Вплив географічних факторів на розвиток спортивного туризму в Норвегії.....	50
ВИСНОВКИ.....	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	66

ВСТУП

Спортивний туризму протягом останніх років стає все більш ваговою галуззю економіки завдяки розвитку туристсько-рекреаційної галузі загалом, а також популяризації здорового способу життя та фізичної активності. Норвегія не є виключенням, оскільки тут існують всі необхідні умови для розвитку галузей спортивного туризму.

Актуальність обраної теми дослідження полягає в тому, що не дивлячись на високий ступінь розвитку спортивно-туристичної галузі в Норвегії та в Європі загалом, теоретичне підґрунтя саме цієї галузі туризму є недостатньо сформованим, оскільки зараз у фокусі наукової уваги залишаються галузі курортного туризму та так званих «пакетних турів», оскільки вони користуються більшою популярністю серед споживачів. Проте у контексті «сталого розвитку» спортивний туризм відіграє не менш вагому роль, оскільки саме цей вид туризму передбачає безпосередню взаємодію із природою при мінімальній туристичній інфраструктурі, а тому забезпечення екологічно нейтральної поведінки туристів у цій галузі є дуже вагомим викликом сучасності.

Об'єктом дослідження виступає спортивний туристсько-рекреаційний потенціал Норвегії.

Предметом дослідження є географічні фактори розвитку спортивного туризму.

Мета роботи – з'ясувати особливості впливу географічних умов на формування спортивно-туристичних кластерів.

Основні задачі:

- проаналізувати теоретико-методологічну базу дослідження;
- охарактеризувати фізико-географічні умови Норвегії;
- дослідити особливості соціально-економічного розвитку Норвегії;
- оцінити роль спортивного туризму в економіці Норвегії;

- встановити характер впливу природних та суспільно-географічних факторів на формування спортивно-туристичного потенціалу шляхом оцінки їх туристичної привабливості.

Основними *методами*, що були використані у цій роботі є: аналіз літературних та статистичних джерел інформації, історико-порівняльний, метод польових досліджень, картографічний, бальної оцінки.

Джерелами інформації дослідження є дані туристичного додатку Stikk UT!, туристичні карти та атласи, туристичні путівники, спеціалізовані інтернет-портали, збірники наукових праць, монографії, дисертації за тематикою дослідження.

Дане дослідження носить як теоретичний, так і прикладний характер, оскільки отримані результати можна використати при створенні національної стратегії розвитку туризму загалом і спортивного туризму зокрема, при укладенні окремих карт чи серії картографічних творів за суміжною тематикою. Крім того, результати можуть бути залучені для доповнення наявних спортивно-туристичних маршрутів, а також при створенні нових маршрутів, які будуть відповідати концепції «сталого туризму», яка передбачає мінімізацію негативного впливу туристів на екологічний стан території.

Робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел з 44 найменуванням, 22 рисунків, 44 таблиць, 3 додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СПОРТИВНОГО ТУРИЗМУ

1.1. Аналіз літературних джерел за тематикою дослідження

Для ефективного проведення наукових досліджень у сфері туризму важливо детально ознайомитися з існуючою науково-термінологічною базою. Рекомендується здійснити огляд ключових підходів вчених щодо основних понять, таких як «туризм» і «спортивний туризм». Крім того, варто ознайомитися з наявними теоретичними поглядами, спираючись на вивчення літературних джерел, що дозволить сформувати більш глибоке розуміння предмета дослідження.

За С. Фокіним, *спортивний туризм* називається специфічний вид туристсько-спортивної діяльності, головна форма якої – похід (подорож) або змагання з видів туризму. Ці види діяльності спрямовані на випробовування фізичних, психічних, духовних сил людини, удосконалення майстерності туриста та виконання нормативів спортивних розрядів [43].

За С. Хадсоном, *спортивний туризм* – це не лише спортивна діяльність, а й можливість обрання місця відпочинку, з яким вона пов'язана і яка виражається через організацію різноманітних спортивних заходів [29].

За О.О. Бейдиком, *туризм* - це форма масового подорожування та відпочинку з метою ознайомлення з навколишнім середовищем, що характеризується екологічною, освітянською та іншими функціями [37].

За Н. Ф. Реймерсом, *туризм* - це будь-яка подорож з метою відпочинку і знайомства з новими регіонами й об'єктами [27].

За В. Хунзикером та К. Крапфом, *туризм* –це ряд явищ і взаємин у результаті подорожей людей, доти, доки не призводить до їхнього постійного перебування у визначеному місці і не пов'язане з одержанням ними якої-небудь вигоди (прибутку) [55].

За визначенням Організації Об'єднаних Націй (ООН), туризм – це активний відпочинок, що впливає на зміцнення здоров'я, фізичний розвиток людини, пов'язаний з пересуванням за межами постійного місця проживання

За Законом України „Про туризм”, 2003 р., туризм – тимчасовий виїзд особи з місця постійного проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці перебування [51].

За Н.П Крачило, туризм - різновид рекреації, активного відпочинку, під час якого відновлення працездатності поєднується з оздоровчими, пізнавальними, спортивними та культурно-розважальними цілями [31].

За В.А. Квартальновим, туризм - як тимчасове переміщення людей з місця свого постійного проживання в іншу країну або місцевість у межах своєї країни у вільний час із метою одержання задоволення й відпочинку, оздоровчих, гостьових, пізнавальних або в професійно-ділових цілях, але без заняття оплачуваною роботою у відвідуваному місці .

За М. Мальською, В. Худо, В. Цибухою, туризм – це вид рекреації, пов'язаний з виїздом за межі постійного місця проживання, активний відпочинок, під час якого відновлення працездатності поєднується з оздоровлювальними, пізнавальними, спортивними й культурно-розважальними цілями .

Отже, була детально розглянута існуюча науково-термінологічна база за тематикою дослідження, зокрема був здійснений огляд ключових підходів вчених щодо основних понять, таких як «туризм» і «спортивний туризм».

Спортивний туризм – це одна з найпопулярніших форм активного відпочинку, яка поєднує фізичну активність, подолання природних або штучних перешкод, а також пізнання навколишнього світу. Він сприяє розвитку витривалості, сили, командної роботи та навичок виживання в різних умовах. Цей вид туризму має значення не лише як спосіб проведення дозвілля, але й як засіб фізичного та духовного розвитку людини.

Різноманітність форм і видів спортивного туризму дозволяє кожному знайти щось до душі: від пішохідних походів у лісах і горах до екстремальних сплавів бурхливими річками або дослідження печер. Завдяки цьому спортивний туризм стає доступним для людей різного віку, рівня фізичної підготовки та інтересів.

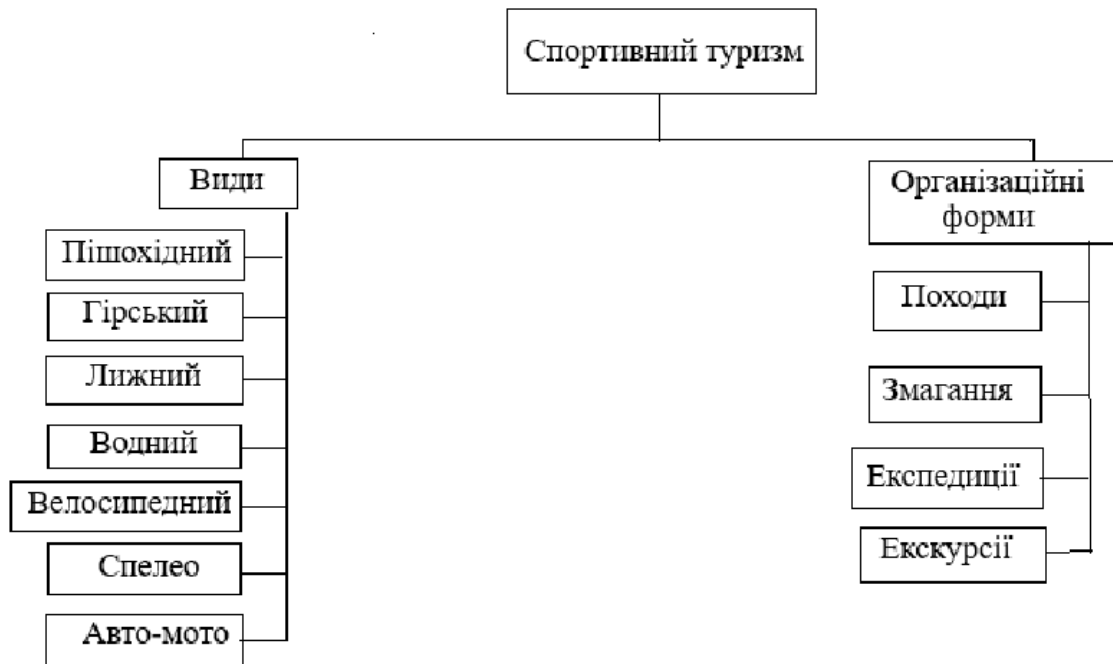

Рис.1.1 Класифікація туризму [26]

Спортивний туризм поділяється на такі основні види залежно від способу пересування та середовища:

Пішохідний туризм – сприяє розвитку фізичних і розумових здібностей людини, підтримка фізичної форми завдяки перебуванню в природному середовищі. Маршрути піших походів можуть включати не лише спортивно-оздоровчі активності, але й знайомство з історією та культурною спадщиною регіону.

У світі існують піші маршрути, довжина яких сягає тисячі кілометрів. Наприклад, Аппалачська стежка в США має протяжність близько 3500 км.

Сьогодні для пішохідного туризму доступні різноманітні спеціалізовані послуги: туристичні намети, спальні мішки, трекінгові палиці, черевики, казанки, газові пальники, компаси, GPS-навігатори тощо.

Тривалість походів зазвичай становить від одного-двох днів до двох-трьох тижнів. Основними етапами дня туриста є рух по маршруту, привали, обідня зупинка та нічна стоянка (бівуак). Після кількох складних днів маршруту може бути запланований день відпочинку — так звана "днівка". У гірських районах туристи часто починають денний похід рано вранці — на 4-5 ранку— коли сонце вже освітлює шлях. Завершують маршрут до 10-12 годин дня через ризики, пов'язані з таненням снігу та льоду (каменепади, лавини тощо).

Види пішохідного туризму:

Пішохідний туризм має кілька напрямків: трекінг, легка хода та бекпекерство.

- *Легка хода* — це стиль туризму, що забезпечує мінімізацію ваги спорядження без шкоди для безпеки. Вага основного обладнання (рюкзак та його вміст) знижується до максимально можливого рівня. Стандартно легко використовувати вагу близько 10 кг, а ультралегкоходи — близько 5 кг. Деякі досвідчені туристи збирають набори спорядження ваги до 2,5 кг, що вимагають високої витривалості та впевненості у власних силах.
- **Бекпекерство** — це самостійні бюджетні подорожі без залучення туроператорів. Бекпекери самостійно планують свої маршрути, користуються громадським транспортом (автобуси, потяги, літаки), часто дорожчають автостопом і вибирають недорогі варіанти розміщення: хостели, кемпінги або навіть будинки місцевих жителів. Харчуються вони переважно у недорогих закладах чи у місцевих жителів [48].

Гірський туризм – це вид туризму, що передбачає піше пересування групи людей за визначеним маршрутом у гірській місцевості. Хоча під час проходження маршруту в гірському туризмі з'являються елементи скелелазіння, його не слід плутати з альпінізмом. Основна відмінність виникає в тому, що план альпініста є підкорення вершини певної категорії складності, тоді як план гірського туриста є проходження маршруту певної категорії складності, яка може включати кілька перевалів та/або вершин. Складність маршруту переважно складністю (категорійністю) перевалів, які до нього входять. Маршрути гірського туризму постійно пролягають на висотах понад 2500–3000 метрів над рівнем моря, завдяки чому з труднощів може статися прояв гірської хвороби.

Гірський туризм є одним із найпоширеніших видів спортивного туризму у світі та привабливим варіантом зимового відпочинку. До складових входять не тільки його активні види відпочинку, такі як сплави гірськими річками, катання на лижах чи скелелазіння, а й екологічний туризм. Останній дає змогу ознайомитися з місцевою природою, фауною та рослинністю, що робить цей вид туризму ще цікавішим [9].

Лижний туризм – як вид спортивного туризму, передбачає пересування туристів на лижах. Такі заходи зазвичай приймаються взимку за умов стійкого снігового покриву та температури нижче 0°C. Учасники повинні мати високу стійкість до холоду, здатність зберегти працездатність у складних умовах низьких температур і психічну рівновагу. Зимові заходи не спрямовані лише на досягнення спортивних, краєзнавчих чи наукових цілей, але й вимагають подолання несприятливих природних умов, серед яких головною небезпечною є холод. Він може спричиняти м'язову слабкість, фізичне нездужання та негативно впливати на психіку, викликаючи апатію чи дратівливість [9].

Ще однією складністю лижного туризму є необхідність перевезення великих вантажів. Вага рюкзака туриста-лижника перевищує літній еквівалент на 15-20% за потреби в теплих речах, запасному одязі, спеціальному

спорядженні та більшому запасі продуктів. Одяг має бути функціональним, міцним, легким і стійким до морозу та вітру.

Лижний туризм є важливою складовою фізичної культури і спорту, сприяючи розвитку фізичних, інтелектуальних і морально-вольових якостей людини. Він сприяє трудовій та соціальній активності, задовольняє творчі й естетичні потреби учасників [25].

Водний туризм – Водний туризм вимагає від учасників обґрунтованого знання свого судна та вміння ним керувати. Керівник походу повинен мати досвід організації водних подорожей того типу (наприклад, плита, катамаран або гребне судно).

Для водних походів використовують шлюпки, прогулянкові човни, розбірні байдарки, плоти та катамарани. Найбільш зручними для подорожей є розбірні байдарки та катамарани завдяки їх стійкості, місткості, задовільним ходовим якостям, невеликій вазі та легкості транспортування. Вони підходять для плавання річками різної складності й простоти в ремонті.

Морські шлюпки вважаються найбезпечнішими, але їх використання обмежене великими водами та судноплавними річками. Для невеликих річок підходять прогулянкові човни, які є безпечними за умови перевантаження та дисциплінованої команди [60].

Велосипедний туризм – Серед усіх видів подорожей велосипедний туризм є найбільш вигідним. Велосипед не потребує пального, здатен долати місцевість, недоступний для інших видів транспорту, і його можна переносити вручну. У разі потреби велосипед легко взяти з собою в поїзд. Подорожувати велосипедом приємніше, ніж громадським транспортом, адже швидкість пересування значно вища, ніж у пішохода, а наявність рюкзака не створює проблем. Крім того, велосипедні поїздки сприяють зміцненню здоров'я: вони тренують м'язи ніг, покращують роботу дихальної та серцево-судинної системи.

Велосипедні подорожі здійснюються двома видами: велоходи та велотури. Учасники велотурів подорожують без багажу, який перевозить

супровідний автомобіль. Вони харчуються в кафе чи ресторанах і ночують у готелях або кемпінгах. У велопоходах маршрут може проходити через місце без доступу до цивілізації, що потребує самостійного забезпечення всім необхідним.

Окремо існує спортивний велотуризм із шістьма категоріями складності. Наприклад, маршрут першої категорії має бути не коротшим за 300 км [1].

Спелеотуризм – це подорожі печерами, які споживають спеціального споживання. Цей вид туризму особливо приваблює любителів пригод, таємниць і нових вражень. Під час таких походів туристи спускаються в надра землі, де можуть побачити підземні озера, річки, сталагміти та сталактити. Для зайняття спелеотуризмом потрібна не тільки спеціальна екіпіровка, але й хороша фізична форма. Це робить цей вид відпочинку доступним лише для підготовлених людей.

Умови в печерах можуть бути різноманітними, тому спелеотуристам необхідно володіти навичками скелелазіння, дайвінгу та не боятися закритого простору. Спортивний спелеотуризм відрізняється від аматорського тим, що передбачає проходження маршрутів певної складності з метою отримання спортивних розрядів. Нові маршрути часто відкривають дослідники-спелеологи, які вивчають печі заради науки. Туристи ж нерідко знаходять проходи навіть у добре досліджених печерах.

Таким чином, спелеотуризм послідує в собі екстремальний відпочинок та наукове дослідження підземного світу [59].

Маршрути спортивного туризму також можна класифікувати за категорією складності, тривалістю, протяжністю та типом перешкод, які потрібно подолати під час подорожі [3].

Таким чином, спортивний туризм є багатогранним видом активного дозвілля, який охоплює широкий спектр діяльностей та підходить для різних категорій туристів.

Туризм є важливою складовою сучасного суспільного життя, яка охоплює різноманітні види подорожей із різними цілями та формами

організації. Його розвиток сприяє економічному зростанню, культурному обміну та покращенню якості життя. Розмаїття видів туризму дозволяє задовольнити потреби найрізноманітніших категорій населення, враховуючи їхні інтереси, вікові особливості та фінансові можливості.

Туризм класифікується за кількома ключовими критеріями:

-За метою подорожі:

Рекреаційний туризм - це подорожі, спрямовані на заняття рекреаційною діяльністю, що включає відновлення фізичного та психологічного стану через активний відпочинок, оздоровлення за допомогою більших фізичних навантажень і позитивного впливу природного середовища, а також профілактичне захворювання з використанням природних факторів, таких як клімат, мінеральні води чи лікувальні грязі [53].

Культурно-пізнавальний - сприяє ознайомленню туристів із культурними надбаннями та розширенню їхнього світогляду. У подорожі турист отримує знання, які порушують його культурні інтереси та особистісні уподобання [32].

Діловий - Один із виділених сегментів світової туристичної галузі, який вирізняється специфічними вимогами до організації подорожей, чітко визначеним профілем споживачів, значним впливом на розвиток національної економіки, а також підвищеними вимогами до наявних ресурсів, транспортної інфраструктури та засобів зв'язку [17].

Релігійний - Релігійний туризм є важливою складовою туристичної індустрії, спрямованою на формування поваги до традицій і духовного життя різних народів. Історично він є найпершим видом туристичних подорожей, що бере свій початок із періоду становлення світових релігій. Релігійний туризм виступає самостійним напрямком у туризмі та є невід'ємною частиною сучасної туристичної галузі [54].

Екстремальний – цей вид туризму потребує не лише високого рівня фізичної підготовки, але й витривалості, сміливості, наполегливості та цілеспрямованості. Його шанувальники прагнуть отримати яскраві емоції,

незабутні враження та відчутти адреналіновий сплеск. Водночас кожен вид екстремальної діяльності вимагає знань спеціальної, професійної підготовки та набутих навичок. Однією з характерних рис екстремального туризму є висока вартість спорядження і спеціального одягу, економія на яку можна поставити під загрозу здоров'я і життя туриста [21].

Лікувально-оздоровчий - Оздоровчий туризм передбачає подорож за метою покращення фізичного та психічного здоров'я, до курортів, санаторіїв або СПА-центрів. Лікувально-оздоровчий туризм охоплює широкий спектр послуг, спрямованих на профілактику захворювань, відновлення здоров'я та забезпечення релаксації [38].

Пасивний туризм - Пасивний відпочинок характеризується спокійним і розміреним темпом, без часткових змін локацій та відвідування великої кількості визначених місць. Метою таких подорожей можна відвідати 1-2 туристичних об'єкта, так і лікування, участь у відрядженнях, навчання чи заняття спортом [47].

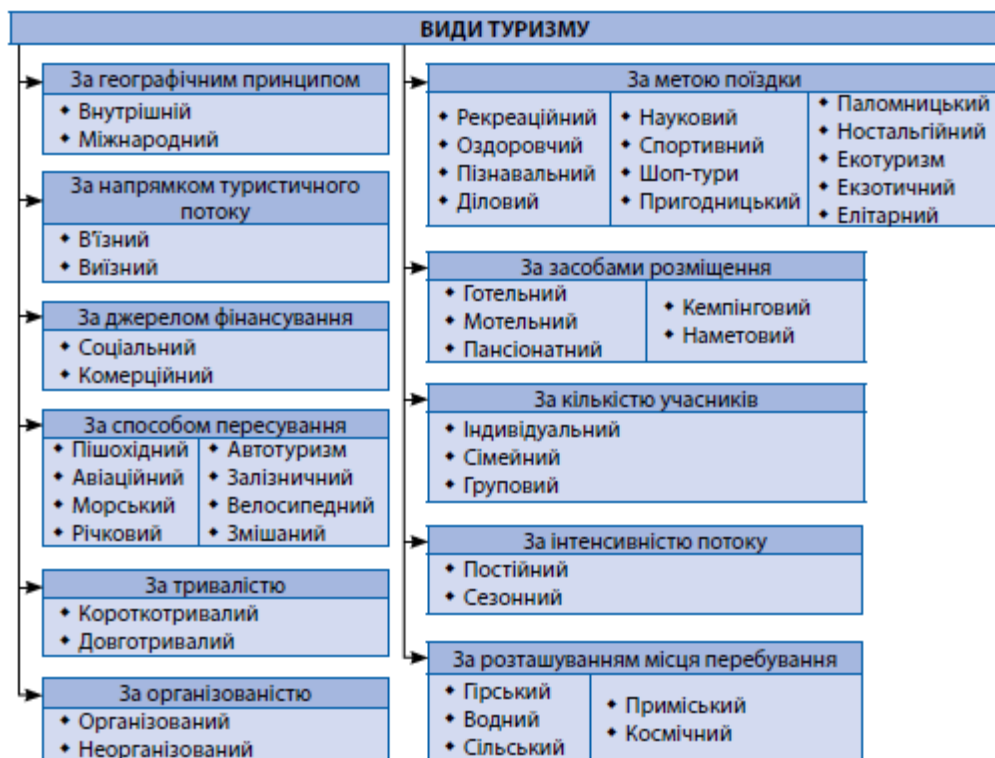

Рис.1.2. Види туризму [68].

Кожен вид туризму має свої специфічні особливості та вимоги до організації. Наприклад, однією із головних особливостей *спортивного туризму* є активний спосіб пересування без використання механічних транспортних засобів, покладаючись на фізичну підготовленість і навички учасників. Це може включати пішохідні, гірські, водні маршрути тощо.

Організація спортивного туризму вимагає необхідного планування маршруту з урахуванням природних перешкод і можливих ризиків. Необхідно отримати всі дозволи та оформити маршрутні документи [61].

Сільський туризм характеризується тим, що гості розрізняють побут, особисте майно та ресурси сільського населення. Це відвідування з традиціями та культурою, а також вивчення та збереження навколишнього середовища та біорізноманіття (рис. 1.2) [58].

Для організації сільського туризму необхідно дотримуватися певних вимог. Сільські господарі зобов'язані забезпечувати умови розміщення та харчування туристів відповідно до протипожежних, санітарних та інших вимог, передбачених законодавством України. Вони також повинні вести книгу реєстрації туристів та подавати статистичні відомості [58].

Гастрономічний туризм пропонує подорожі з місцевого знайомства з місцевою кухнею, кулінарними традиціями та дегустацією унікальних страв і напоїв. Він поєднує смакові враження з культурними, історичними та природними аспектами регіону, створюючи унікальну ідентичність місцевості.

Однією з головних особливостей є різноманітність різноманітних гастрономічних турів. Вони можуть бути міськими (відвідування ресторанів високого рівня), сільськими (дегустація екологічно чистих продуктів), подієвими (фестивалі, ярмарки), освітніми (майстер-класи, курси) або спеціалізованими (винні, сирні, пивні тури) [4].

Отже, спортивний туризм є видом активного відпочинку, що доповнює фізичну активність з пізнанням навколишнього світу, сприяє розвитку

особистості та доступний для різних категорій населення. Різноманітність видів спортивного туризму, від пііхідного до спелеотуризму, дозволяє задовольнити інтереси різних груп туристів. Туризм, як соціально-економічне явище, охоплює широкий спектр подорожей, включаючи рекреаційний, культурно-пізнавальний, діловий та інші види, кожен з яких має свої особливі особливості та вимоги до організації. Розвиток усіх видів туризму сприяє економічному зростанню, культурному обміну та покращенню якості життя.

1.2 Аналіз літературних джерел за тематикою дослідження

Варто приділити увагу дослідженням щодо впливу глобальних чинників на розвиток туристично-рекреаційної галузі, які були розглянуті в працях видатних вчених: Т. І. Ткаченко, Ю. В. Михайлова, С. С. Боровик, Л. М. Немець, Т. А. Рябова, О. Г. Топчієв, Н. Ю. Гаценбиллер та інших [25-27, 32, 43]. Вони проаналізували причини впливу глобальних чинників на туристичну індустрію. Насамперед детально розглянемо *загальнодержавний рівень* впливу на розвиток туристично-рекреаційних ресурсів.

Соціальні чинники характеризують рівень, якість, традиції життя та потреби населення, високий рівень яких сприяє до збільшення кількості подорожуючих.

До *економічних чинників* в першу чергу відносяться економічні вигоди, забезпечення зростання доходів населення та підвищення рівня добробуту нації, підвищенні ділової активності та розширенні виробництва товарів і послуг. Це все зумовлює населення виділяти більше коштів на подорожі.

Особливий вплив належить *науково-технічному прогресу*, оскільки з кожним роком, щоразу більше появляються нові можливості для надання нових і вдосконалення існуючих видів послуг, застосовуються сучасні технології обслуговування туристів для підвищення високих умов комфорту та засобів безпеки подорожуючих.

Основу *політичного чинника* становить стабільна політична ситуація в країні, міжнародні відносини з іншими державами, стан торговельного та платіжного балансу країни та її партнерів.

Під *демографічними чинниками* розуміємо кількість населення, статевовікову структуру, родинний склад, урбанізацію, кваліфікованість кадрів, гостинність місцевого населення тощо. Найбільшу схильність до активних форм туризму виявляють люди у віці 18–30 років. Однак пік загальної туристичної рухливості людей спостерігається за досягнення 30–50 років [43].

Стабільна дія міжнародних чинників створює сприятливі умови для ефективної співпраці та взаєморозуміння між державами.

Не менш дієвим і важливим є вплив *регіонального рівня* на розвиток туристично-рекреаційних ресурсів. Релігійний чинник дієвий засіб розвитку туризму, оскільки є вагомим складником наповнення як місцевих співтовариств та держави.

Вплив *матеріального чинника* на якість послуг туристичних підприємств пов'язаний з кількістю ресторанів, закладів громадського харчування, закладів розваг на території, з кількістю місць розміщення, професіонального персоналу та засобів зв'язку.

Прямий вплив на розвиток туристичної галузі має *географічний чинник*, який базується на основних потоках відпочиваючих. Територія відпочинку повинна знаходитись у місцевості рекреаційних зон, цінних рекреаційних ресурсів, а саме моря, річки, гірських і лісових масивів, транспортна доступність.

Головними є *природні та екологічні чинники*, які відповідають за потенціал навколишнього середовища туристично-рекреаційної галузі. Позитивний рівень екології призведе до збільшення туристичного попиту.

Культурний туризм представляє національну культуру на весь світ та будує унікальність в країні. Тут важливо враховувати наявність у регіоні об'єктів культурної спадщини [43].

До останніх належать місця, споруди (витвори), комплекси (ансамблі), їхні частини, пов'язані з ними території чи водні об'єкти, інші природні, природно-антропогенні або створені людиною об'єкти незалежно від стану збереженості, що донесли до нашого часу цінність з антропологічного, археологічного, естетичного, етнографічного, історичного, мистецького, наукового чи художнього погляду і зберегли свою автентичність [16].

Отже, проаналізовано наявність на туристичному ринку всіх глобальних чинників, які великим чином впливають на його розвиток, а також утворюють безліч проблем, які впливають на розвиток туристично-рекреаційної галузі в цілому, обумовлюють необхідність ідентифікації головних чинників, які суттєво впливають на розвиток туристичної галузі.

Географія туризму сформувалася як окрема дисципліна, котра вивчає територіальні аспекти туризму, зокрема умови, ресурси та види туристської діяльності. Відповідно до дослідження А. Александрової, її предметом є територіальна організація (самоорганізація) туристичної діяльності людей.

Самодіяльний туризм вирізняється високим ступенем самоорганізації, де туристи самостійно:

- вибирають маршрути*
- визначають способи пересування*
- забезпечують харчування та ночівлю*

Спортивний туризм є класичним прикладом самодіяльного туризму. Він ґрунтується на:

- добровільних туристських об'єднаннях (клубах, федераціях)*
- самостійній розробці маршрутів*
- груповій відповідальності*
- Соціальне значення спортивного туризму полягає у:*
- розвитку духовних та фізичних якостей*
- пізнавальних аспектах*
- екологічному вихованні*
- формуванні здорового способу життя*

Самодіяльний характер спортивного туризму робить його:

- доступним для різних соціальних груп
- ефективним засобом патріотичного виховання
- джерелом розвитку туристичної інфраструктури

Отже, географія туризму як наукова дисципліна досліджує просторові аспекти туристичної діяльності, а самодіяльний спортивний туризм є однією з найяскравіших форм її прояву, що поєднує елементи самоорганізації, соціального виховання та фізичного розвитку [34].

У статті Колотухи О.В розглядаються теоретичні й практичні аспекти туристсько-спортивного районування України. Визначено ієрархічну систему таксономічних одиниць (*макрорайонна, районна, локальна, елементарна дестинації*) та розроблено методіку ранжування та групування регіонів за мірою забезпеченості туристсько-спортивними ресурсами й туристсько-спортивною спеціалізацією. Проаналізовано коефіцієнти відвідування регіонів та виділено три основні туристсько-спортивні районні дестинації: Східнокарпатську, Кримську та Східноєвропейську рівнинну, з подальшою їх деталізацією на локальні та елементарні дестинації [31].

Спортивний туризм є важливим видом активної рекреаційно-туристської діяльності, що відбувається в природному середовищі та передбачає проходження туристських спортивних маршрутів з здоланням різноманітних перешкод. Геопросторова організація спортивного туризму характеризується ієрархічністю, що зумовлює необхідність розробки ефективних підходів до структурування територій.

Рекреаційно-туристське районування, яке традиційно є науковою базою територіального управління туризмом, варто розглядати як окремий вид суспільно-географічного районування. Воно враховує фізико-географічне районування й є базою для розуміння туристсько-спортивних процесів. Проведення туристсько-спортивного ранжування та групування регіонів України є важливим підсумком суспільно-географічного дослідження спортивного туризму.

У сучасній науковій літературі запропоновано кілька таксономічних класифікацій територіальних рекреаційних утворень в межах України. Перші ґрунтовні схеми рекреаційно-географічного районування були розроблені колективом радянських учених під керівництвом В. Преображенського. Пізніше І. Пірожник та М. Крачило запропонували свої схеми районування, що враховували специфіку рекреаційних та туристських зон. О. Бейдик запропонував поділ України на 6 рекреаційно-туристських районів, межі яких проходять адміністративними кордонами [30].

Проте, усі вищезазначені схеми розроблені для «планового» туризму та санаторно-курортного лікування та створювалися на основі різних критеріїв та ознак. Тому виникає необхідність у розробці нових підходів до районування, які б враховували специфічні вимоги спортивного туризму до організації територіальних рекреаційно-туристських спортивних систем.

Суспільно-географічне районування полягає у формуванні ядер районоутворення, навколо яких формуються функціонально пов'язані «сфери впливу». У туристсько-спортивному районуванні ядрами районоутворення є населені пункти (великі міста) як основні постачальники туристів-спортсменів та окремі туристсько-спортивні об'єкти (перешкоди, природні атракції) та їх скупчення (туристсько-спортивні вузли) [30].

Найбільш проблемним є питання визначення показників суспільно-географічного районування. Замість використання великої кількості різноманітних показників, що характеризують стан розвитку туристсько-спортивної діяльності, пропонується використовувати показники наявності та інтенсивності зв'язків у розрізі основних їх видів, спираючись передусім на бальну оцінку.

Автор дослідження зупинився на двох показниках – *кількісному* (ступінь забезпеченості туристсько-спортивними ресурсами) та *якісному* (туристсько-спортивна спеціалізація району). Визначаючи маршрутну сутність спортивного туризму, наголошено, що мережа туристсько-спортивних маршрутів формує певну туристсько-спортивну районну дестинацію як об'єкт

зацікавлення туристів. Запропоновано класифікацію DESTИНАЦІЙ на реципієнтні, генеруючі та потенційні.

Для туристсько-спортивного ранжування та групування регіонів України використана методика К. Мезенцева, яка передбачає виділення ядер районоутворення, делімітацію регіонів та аналіз структури регіонів [35].

В основу виконаного ранжування та групування регіонів покладено чотиріступеневу ієрархічну систему таксономічних одиниць (туристсько-спортивних DESTИНАЦІЙ): макрорайонна, районна, локальна, елементарна. Кількісними параметрами районоутворення стали ступінь забезпеченості туристсько-спортивними ресурсами та бальна оцінка ресурсів для видів активної рекреації (альпінізму, скелелазіння).

Згідно із запропонованою схемою в статті, територія України увійшла до складу Євразійської помірної туристсько-спортивної макрорайонної DESTИНАЦІЇ, яка поділяється на туристсько-спортивні районні DESTИНАЦІЇ: Карпатську, Кримську та Східноєвропейську рівнинну (Додаток А),

Для визначення функціональних особливостей туристсько-спортивних DESTИНАЦІЙ України застосовано коефіцієнт відвідування регіону (К відв.), який визначається як відношення кількості туристських груп, що виїжджають із регіону в походи.

Розрахунок коефіцієнтів відвідування регіонів України показав, що Східнокарпатська та Кримська туристсько-спортивні районні DESTИНАЦІЇ є DESTИНАЦІЯМИ-РЕЦИПІЄНТАМИ, а Східноєвропейська туристсько-спортивна районна DESTИНАЦІЯ – генеруючою (Додаток Б). Схема туристсько-спортивного ранжування та групування регіонів України враховує ступінь забезпеченості туристсько-спортивними ресурсами з різних видів спортивного туризму та активної рекреації (Додаток В).

На підставі вказаних критеріїв виділено 3 туристсько-спортивні районні DESTИНАЦІЇ: Східнокарпатську, Кримську та Східноєвропейську рівнинну.

Аналіз структури регіонів показав, що Східнокарпатська туристсько-спортивна районна DESTИНАЦІЯ поділяється на 4 туристсько-спортивні локальні

дестинації: Карпатську гірську, Прикарпатську, Закарпатську та Буковинську. Кримська туристсько-спортивна районна дестинація поділяється на 2 туристсько-спортивні локальні дестинації: Гірсько-лісовий Крим та Степовий Крим. Східноєвропейська рівнинна туристсько-спортивна районна дестинація поділяється на 5 туристсько-спортивних локальних дестинацій: Поліську, Подільську, Київсько-Дніпровську, Причорноморсько-Приазовську та Донецько-Дніпровську [31].

Ранжування та групування регіонів території країни відповідно до певних таксономічних рівнів є важливим підсумком суспільно-географічного дослідження спортивного туризму в Україні. На підставі визначених критеріїв на території країни виділено 3 туристсько-спортивні районні дестинації (з них 2 реципієнтні – Східнокарпатська й Кримська), у межах яких виділено 11 туристсько-спортивних локальних дестинацій. Проведення більш детальної таксономізації потребує глибших регіональних суспільно-географічних рекреаційно-туристських досліджень [31].

Спортивний туризм визнається вагомим складником сучасної туристичної сфери, який поєднує активне дозвілля, спорт та подорожі. Географічний підхід до його вивчення підкреслює, що цей різновид діяльності є "географічним за своєю суттю", бо щільно пов'язаний з просторовими аспектами та природними умовами.

Олімпіада в Сіднеї 2000 стала значущою віхою у розвитку спортивного туризму. *Ці Ігри позначилися декількома ключовими аспектами:*

- Вперше була розроблена комплексна стратегія залучення туризму, що містила методи виявлення та мінімізації можливих негативних ефектів для туристичної галузі.
- Запроваджено екологічну хартію, що сприяла відновленню довкілля та стала зразком для наступних масштабних спортивних заходів.
- Подія сприяла розбудові туристичної інфраструктури регіону та привернула увагу до австралійських туристичних ресурсів [40].

Олімпійські ігри у Норвегії.

У Ліллекхаммері в 2016 році відбулися *II зимові юнацькі Олімпійські ігри*, а не звичайні зимові Олімпійські ігри. Ці змагання проходили з 12 по 21 лютого і стали іншим зимовим виданням Юнацьких Олімпійських ігор. Участь взяли приблизно 1100 спортсменів із 71 країни, які розіграли 70 комплектів нагород у 15 видах спорту. Церемонії відкриття та закриття проходили в Ліллекхаммері, а спортивні заходи також проходили в сусідніх містах, таких як Гамар, Йовік і Ейєр.

Цікаво, що Ліллекхаммер вже прийняв XVII зимові Олімпійські ігри в 1994 році, а в 2016 році використали ті ж спортивні арени, що зробило це місто першим, яке прийняло як звичайні, так і юнацькі зимові Олімпійські ігри.

Особливості змагань

- Нововведення Вперше були включені гонки на моно-бобах, змішані естафети в біатлоні, слоупстайл у фрістайлі та сноубордкрос.

- Змішані команди : У деяких дисциплінах, таких як парне фігурне катання, керлінг та шорт-трек, взяли участь команди з представників різних країн [24].

- Талісман : Талісманом ігор став персонаж на ім'я «Сйог» (Sjogg), який символізує сніг і зимову атмосферу Норвегії [66].

Україна була представлена 23 спортсменами в таких видах спорту, як біатлон, лижне двоборство, скелетон, сноубординг та фігурне катання [25].

Українські спортсмени здобули три медалі:

Ці ігри стали важливою платформою для розвитку молодих талантів і популяризації зимових видів спорту серед юних спортсменів.

Отже, вплив глобальних чинників на розвиток туристично-рекреаційної галузі є багатограним, охоплюючи соціальні, економічні, політичні, демографічні та екологічні аспекти. Аналіз цих чинників дозволяє зрозуміти причини зростання туристичного попиту та формування ефективних стратегій розвитку галузі.

Особливу увагу слід приділити регіональному рівню впливу, де географічні, культурні та природні чинники перетворюють важливу роль у формуванні туристичних ресурсів. Ідентифікація ключових чинників є необхідною для стійкого розвитку галузі, враховуючи сучасні виклики та тенденції.

1.3 Методологічна основа дослідження

Серед існуючих методів оцінювання туристичної привабливості, їх різноманітність допомагає враховувати різні аспекти та фактори. Таким чином, комплексний підхід до оцінювання туристичної привабливості сприяє більш ефективному розвитку туристичних напрямків і підвищує їх конкурентоспроможність.

Досліджуються ключові методи оцінки туристичної привабливості. Ці методи дозволяють комплексно оцінити потенціал туристичних напрямків, а також виявити їх сильні та слабкі сторони. Застосування різних підходів допомагає розробити ефективні стратегії для залучення туристів і покращення сервісу в регіонах.

Серед них найбільш важливими виступають:

1. *Метод сум.* Сутність методу отримання інтегральної рейтингової оцінки шляхом сумування відношень усіх вихідних показників до їх базових значень, тобто стандартизованих у певний спосіб показників.
2. *Метод відстаней* - розраховується на базі (евклідової) метричної відстані – між значеннями показників досліджуваних туристичних регіонів та еталонним (точки-еталону в n-мірному просторі).
3. *Метод коефіцієнтів* - являє собою метод середньої геометричної за винятком добування кореня з виразу.
4. *Метод суми місць* - розраховується за допомогою підсумовування Рангів.

5. *Метод середнього арифметичного* - отримання інтегральної рейтингової оцінки шляхом простого усереднення стандартизованих значень показників туристичної діяльності в регіоні: середня арифметична проста, середня арифметична із урахуванням вагомості, середня арифметична зважена [72].

Різноманітність підходів до оцінки туристичної привабливості дозволяє враховувати множину факторів, що впливають на вибір туристами певного напрямку.

Одним із перспективних напрямків є використання методів нечіткої логіки, про що зазначають Я.І. Виклюк та О.І. Артеменко. Вони пропонують агрегований показник, який враховує різні види відпочинку, а також як кількісні, так і якісні фактори, включаючи сезонність. Цей підхід дозволяє отримати більш точну картину туристичної привабливості [22].

Наступний аспект є модель «попит – пропозиція», яку розглядає Є.Т. Колендо. Ця модель базується на аналізі інформації, представленої на електронних ресурсах, туристичних порталах та в друкованих виданнях. Особливу увагу варто звернути на інтернет-ресурси, які залишаються менш дослідженим сектором [2].

Важливо також врахувати методи, засновані на експертних оцінках, які пропонує Є.Д. Гадеудін. Вони беруть до уваги соціально-економічний розвиток регіонів, природно-кліматичні умови і рівень інфраструктури. [45].

Окремо слід виділити методіку, запропоновану У.М. Воєводіним, яка орієнтована на розвиток ділового туризму. Ця методіка включає три етапи, що дозволяють визначити інтегральний показник туристичної привабливості території. Зосередження на діловому туризмі є важливим, оскільки цей сегмент має значний потенціал для економічного розвитку регіонів [5].

Таким чином, існуючі методи оцінювання туристичної привабливості демонструють різноманітність підходів, кожен з яких має свої переваги та специфіку. Вибір відповідного методу залежить від цілей дослідження, особливостей регіону та наявних ресурсів. Подальші дослідження в даній

області можуть сприяти вдосконаленню існуючих методик та інтеграції нових підходів, що в свою чергу дозволить більш точно оцінити потенціал туристичних напрямків та розробити ефективні стратегії їх розвитку.

Методи оцінювання туристично-рекреаційного потенціалу регіону

Актуальність оцінки туристичного потенціалу

Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону є ключовим елементом для забезпечення сталого розвитку туристичної галузі. Вона дозволяє:

- Планувати розвиток туризму на національному та регіональному рівнях.
- Оптимізувати просторову та господарську організацію туристично-рекреаційних комплексів.
- Залучати інвесторів для модернізації інфраструктури.

Проблема оцінювання туристичних ресурсів була започаткована в 60-х роках ХХ століття. Перші теоретичні дослідження спрямовані на створення комплексної методики оцінки були здійснені І. Сандру, Ю. О. Веденіним і М. М. Мирошніченком . У наступному десятилітті акцент змісту був на визначенні можливостей вартості освоєння ресурсів, їх та створення інфраструктури.

На сьогодні існує кілька методичних підходів до оцінки туристично-рекреаційного потенціалу:

1. *Інтегральна оцінка :*

- Використання інтегральних показників, які враховують природні, історико-культурні та економічні аспекти [39] .
- Застосування багатовимірного шкалювання, факторного та кластерного аналізу для отримання комплексного показника туристичної привабливості .

2. *ГІС-технології :*

- Використання геоінформаційної системи для аналізу розташування туристичних ресурсів і маршрутів .

3. *Оцінка спеціальних факторів :*

- Різноманітність ландшафтів, архітектурних пам'яток, спортивних об'єктів, готелів, санаторіїв тощо .

4. *Методи порівняльного аналізу :*

- Використання статистичних даних для розрахунку інтегрального показника на основі досвіду країни ЄС .

Основною проблемою залишається єдина загальновизнана методика оцінювання, що ускладнює процес стандартизації. Важливо розмежовувати поняття "туристичні ресурси" і "туристичний потенціал", враховуючи можливості їх використання суб'єктами туристичної діяльності .

Комплексна оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону є основним інструментом управління розвитком туризму. Вона сприяє ефективному використанню ресурсів, залученню інвестицій і забезпеченню сталого розвитку галузі.

Туристичні ресурси використовуються як сукупність природних і штучно створених об'єктів, які мають комфортні властивості та придатні для створення туристичного продукту. Вони є основною схемою подорожей і впливають на економічні показники туризму, такі як кількість туристів, ціна послуг, географія подорожей, їх сезонність тощо.

Класифікація туристичних ресурсів

1. *Рекреаційні (природні) :*

- Унікальні природні явища: гори, річки, моря, водоспади.
- Лікувальні ресурси: мінеральні води, лікувальні грязі.
- Природно-заповідні об'єкти: національні парки, біосферні заповідники.
- Рекреаційні території охоплюють 12,8% площі України та розподіляються між піврекреаційними регіонами (Карпатський, Причорноморський, Кримський тощо).

2. *Історико-культурні :*

- Музеї, пам'ятники архітектури та історії.
- Пам'ятки археології та етнографії.

- В Україні нараховується понад 48 тисяч архітектурно-історичних пам'яток.

3. Сучасні здобутки :

- Індустрія промисловості, науки, спорту та культури.
- Проведення міжнародних конференцій, форумів, виставок.

Україна має багатий ресурсний потенціал для розвитку туризму завдяки природно-кліматичним умовам і культурно-історичній спадщині. Це дозволяє розвивати різноманітні види туризму: рекреаційний, культурно-пізнавальний, конгресовий тощо.

Рекреація висока як діяльність, спрямована на відновлення фізичних, інтелектуальних і душевних сил людини. Україна володіє значними рекреаційними ресурсами:

- Лісові, приморські та гірські ландшафти.
- Мінеральні води (Закарпаття, Львівщина) та лікувальні грязі (Кримський регіон).
- Природно-заповідний фонд: національні парки та заповідники.

Особливе місце займає Кримський півострів із сприятливим кліматом для рекреації (175-190 днів на рік) та найстарішими гряними курортами (Євпаторія, Саки).

Культурно-історичний потенціал

Україна має багату історико-культурну спадщину:

- Архітектурно-історичні пам'ятки у Львівській, Київській і Чернігівській області.
- Місця, пов'язані з життям видатних особистостей (О. де Бальзак, А. Міцкевич, У. Черчилль).
- Військові меморіали та місця історичних подій.

Ці ресурси є сегментами для розвитку пізнавально-культурного туризму.

Інфраструктура туризму

Інфраструктура є ключовим фактором ефективного використання туристичних ресурсів. Вона включає:

- Готелі (1258 підприємство готельного господарства станом на 2002 рік).
- Санаторії та курортні заклади (3304 заклади різної форми власності).
- Транспортну систему: автомобільні дороги, залізниці, аеропорти.

Проблеми інфраструктури

Багато закладів не відповідають міжнародним стандартам через зношеність будівель і застарілі проекти. Інфраструктура потребує модернізації та інвестицій для досягнення світового рівня.

Транспортна система

Розвинена мережа автомобільних доріг і залізниць забезпечує перевезення туристів. Програма розвитку транспортних коридорів покращення облаштування доріг і створених умов для зростання туристичної індустрії [70].

Отже, оцінка туристичної привабливості регіонів є багатограним процесом, що включає різноманітні методи та підходи. Існуючі методики забезпечують можливість комплексного аналізу потенціалу туристичних напрямків. Вони виявили сильні та слабкі сторони регіонів, сприяючи розробці ефективних стратегій для залучення туристів та покращення інфраструктури.

Додатково перспективними є сучасні підходи, такі як використання нечіткої логіки, моделі «попит-пропозиція», а також експертні оцінки. Ці методи враховують широкий спектр факторів, включаючи соціально-економічний розвиток, природно-кліматичні умови та рівень інфраструктури.

РОЗДІЛ 2

ГЕОГРАФІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТЕРИТОРІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1. Характеристика природних умов Норвегії

Норвегія — північноєвропейська країна, розташована на Скандинавському півострові. Її загальна площа становить 323 802 км², з яких 304 282 км² припадає на суходіл, а 19 520 км² — на внутрішні води. Це приблизно вдвічі менше за Україну та трохи більше за американський штат Нью-Мексико.

Норвегія межує зі Швецією (1666 км), Фінляндією (709 км) та Російською Федерацією (191 км), а загальна довжина її сухопутного кордону складає 2566 км. Приблизно третя частина країни лежить вже за Північним полярним колом, де з травня по липень спостерігається полярний день. Країна омивається водами морів, а загальна довжина її морського узбережжя сягає 25,1 тис. км. З них 2650 км — це власне узбережжя, а решта 22,5 тис. км припадає на береги численних фіордів. Довжина узбережжя всіх норвезьких островів становить 58,1 тис. км. [6].

Рис. 2.1. Норвегія на карті Європи [35].

Значна частина Норвегії, включно зі Шпіцбергеном та іншими дрібними островами, є залишком Каледонського складчастого поясу. Цей пояс розколовся наприкінці мезозою, коли почав відкриватися Атлантичний океан.

З тектонічної точки зору, Норвегія поділяється на дві частини: північно-західну частину, яка є більшою за розміром, вона зазнала Каледонської складчастості і тому належить до Каледонід; південно-східної частини, яка є дещо меншою за розміром, має древній, докаледонський фундамент і є частиною Балтійського щита.

Норвегія — це країна з вражаючими природними ландшафтами: зубчастими гірськими хребтами, льодовиковими долинами та вузькими фіордами з крутими схилами. Середня висота над рівнем моря становить близько 460 м; найнижча точка — узбережжя Норвезького моря (0 м), а найвища — гора Гальгепігген (2469 м). Понад 70 % території займають Скандинавські гори, що простягаються на 1700 км з південного заходу на північний схід. Їхні середні висоти становлять 1600–1900 м, а найвища вершина — Гальгепігген. Уздовж узбережжя тягнеться вузька (40–50 км) прибережна низовина — странфлат. Вершини гірських плато мають згладжені форми через тривале руйнування і називаються ф'ельдами. На півдні країни розташоване велике нагір'я, яке різко контрастує зі стрімкими схилами Скандинавських гір [30].

Рис.2.2. Типовий ландшафт Норвегії [36]

Архіпелаг Шпіцберген являється найбільшим в Норвегії. Він вирізняється різноманітним рельєфом: тут чергуються гірські хребти, плоскогір'я та широкі долини. Узбережжя архіпелагу порізане фіордами. Найвищою точкою є гора Ньютон (1712 м). Більше половини території Шпіцбергена вкрито льодовиковими щитами, і для всього архіпелагу характерна багаторічна мерзлота.

Більша частина Норвегії розташована в межах помірнього кліматичного поясу, де протягом усього року переважають помірні повітряні маси та західний перенесення повітря. Для клімату характерні значні сезонні коливання температури. Зими порівняно теплі, але з нестійкою погодою, частими штормовими вітрами й можливим сніговим покривом. Літо — помірно прохолодне, здебільшого ясне. Опади розподіляються рівномірно протягом року, місцями їх кількість перевищує норму. На півночі країни та на острові Ян-Маєн клімат субполярний, тобто літом тут панують здебільшого помірні повітряні маси, тоді як зимою — полярні. Тут чітко простежується зміна напрямків вітру залежно від пори року. Температурні амплітуди за рік значні. Літо прохолодне й вологе, з частими туманами на узбережних територіях; зима — вітряна, волога. У крайніх північних районах узимку панує полярна ніч, яка може тривати майже добу, тоді як на півдні сонячне світло зберігається лише кілька годин на день. На архіпелазі Шпіцберген клімат полярний. Тут увесь рік домінують полярні повітряні маси, внаслідок чого поверхня постійно вкрита льодом. Зима порівняно м'яка, але морозно, літо — прохолодне, з незначною кількістю опадів [52].

Завдяки значній протяжності території, в Норвегії виділяють аж сім різних кліматичних зон. Західне узбережжя країни відзначається прохолодним і вологим кліматом, що перебуває під постійним впливом атмосферних фронтів з Атлантичного океану. Цей вплив настільки сильний, що впродовж усього року тут переважає хмарна, дощова і вітряна погода.

У зимовий період температура на південному заході країни зазвичай тримається трохи вище нуля. У південних регіонах і на західних схилах гір

випадає значна кількість опадів, які взимку нерідко випадають у вигляді зтяжного, холодного дощу, а не снігу. У місті Берген небо більшість днів на рік залишається похмурим.

Море суттєво впливає на клімат західного узбережжя Норвегії. Взимку воно пом'якшує повітря, а влітку охолоджує його. У липні-серпні максимальна температура на західному узбережжі коливається близько $+15^{\circ}\text{C}$, а мінімальна — близько $+10^{\circ}\text{C}$. Проте, якщо заглибитись у західні фіорди, температура може бути на кілька градусів вищою.

Взимку середньодобова температура на західному узбережжі досягає нуля лише вище полярного кола. Цікаво, що на Лофотенських та Вестероленських островах взимку іноді замість снігу йде дощ. Навіть на найпівденніших островах Лофотенів, Рост та Вьорой, середня температура в січні тримається вище нуля. Влітку, на північ від Бергена, вздовж узбережжя опади випадають часто, але вони менш інтенсивні. На узбережжі на північ від Тронхейма середньорічна кількість опадів знижується до менш ніж 1000 мм, хоча на схилах гір може досягати 2000 мм.

Південне узбережжя Норвегії, яке омивається протокою Скагеррак, зазнає меншого впливу океану порівняно з західним узбережжям. Наприклад, у Крістіансанні клімат менш вологий, ніж у Бергені. Річна кількість опадів тут становить приблизно 1300 мм (194 дні з опадами), що все ще чимало, але суттєво менше, ніж на західному узбережжі.

Взимку середня температура на південному узбережжі опускається нижче нуля, однак улітку тут тепліше — повітря прогрівається до $+20^{\circ}\text{C}$, і сонячних днів стає більше. Температура води в затоці в серпні досягає $+17^{\circ}\text{C}$, що дає змогу найсміливішим навіть купатися.

У південно-східному регіоні Норвегії клімат має риси балтійського: холодна зима й тепле літо. У столиці, Осло, взимку температура зазвичай знижується на кілька градусів нижче нуля (з кінця листопада до початку березня), часто йде сніг. Однак іноді сюди проникають м'які атлантичні

повітряні маси, приносячи дощ замість снігу. У виняткових випадках можуть спостерігатися дуже сильні морози до -25°C через холодні східні вітри.

Літо тут м'яке, з максимальною температурою близько $+22^{\circ}\text{C}$. Опади помірні та рівномірно розподілені протягом року, найбільше дощів випадає влітку та восени, а найменше — навесні. Сонця в Осло мало з листопада по січень. Навіть з травня по серпень воно світить менше половини світлового дня. Влітку температура води у фіорді Осло досягає $+17^{\circ}\text{C}$, що, хоч і прохолодно, але все ж тепліше, ніж в Атлантичному океані та Норвезькому морі.

Найхолодніша частина материкової Норвегії — це норвезька Лапландія, що охоплює південну частину округу Фіннмарк. Зими тут справді суворі, температура іноді може опускатися до -40°C . Літо коротке, але часто тепле, з денними температурами, що інколи сягають $+30^{\circ}\text{C}$. Проте літні ночі все одно залишаються прохолодними. Попри сильні морози, клімат тут сухіший, а небо чистіше від хмар, порівняно з прибережними регіонами.

На Шпіцбергені клімат відрізняється в залежності від узбережжя. Так наприклад, західне узбережжя має субполярний клімат, тут розташовані всі основні поселення (такі як Лонг'їр, Баренцбург, Піраміда, Нью-Олесунн), адже влітку середня температура піднімається до $+6^{\circ}\text{C}$. Однак, взимку вона може опускатися до -20°C . В свою чергу, східне узбережжя характеризується полярним кліматом, де температура навіть влітку тримається близько нуля.

Через постійне зіткнення повітряних мас різного походження, погода в Норвегії часто нестабільна та вітряна протягом більшої частини року. У внутрішніх районах деякі високогірні ділянки цілий рік вкриті снігом. Західні фіорди отримують лише близько 275 мм опадів на рік, але вони випадають часто, переважно у вигляді невеликого снігу. Уздовж найбільш відкритих берегів і на схилах гір опадів значно більше — до 1000 мм на рік.

Незважаючи на високі широти, клімат Норвегії напрочуд м'який. Це пояснюється впливом теплої течії Атлантичного океану — Гольфстріму, а точніше, її північно-східної Норвезької течії. Вона переносить від 4 до 5

мільйонів тонн тропічної води за секунду в навколишні моря. Цей теплий потік зазвичай не дає замерзнути навіть фіордам в арктичному регіоні Фіннмарк. Важливу роль також відіграють південні повітряні потоки, що надходять разом із цими теплими водами взимку [29].

Річки Норвегії впадають або в Атлантичний океан (на півдні), або в Північний Льодовитий океан (на півночі). Вони повноводні, з численними порогами, і вирізняються своїм гірським характером: глибокі, з вузькими долинами та перепадами висот. Ці річки повноводні протягом усього року, живляться переважно снігом та дощами, а іноді й льодовиками. Повінь зазвичай настає навесні та на початку літа. На деяких річках можна побачити водоспади заввишки до 600 метрів. Загальний обсяг прісних водних ресурсів Норвегії, включаючи підземні та поверхневі води, оцінюється у 382 км³. Станом на 2012 рік площа земель, які підлягали зрошенню, становила 900 км².

На території Норвегії розташовано понад 450 000 озер із прісною водою, більшість з яких мають льодовикове походження [51].

Згідно з даними 2011 року, земельні ресурси Норвегії розподіляються таким чином: 2,7% придатні для сільськогосподарського обробітку, 0% зайнято багаторічними насадженнями, 0,5% використовується під пасовища, 27,8% вкрито лісами та чагарниками.

За зоогеографічним районуванням територія країни належить до Голарктичної області. Північне узбережжя та Скандинавські гори належать до Арктичної підобласті. Південніші регіони входять до Європейсько-Сибірської тайгової провінції, а крайній південь – до Європейської лісової провінції [18].

Отже, географічні умови Норвегії створюють є сприятливими для розвитку спортивного туризму. Норвегія є справжнім раєм для тих, хто прагне відчувати красу природи та насолодитися активними розвагами на свіжому повітрі.

2.2. Особливості соціально-економічного розвитку Норвегії

Норвегія, станом на 2015 рік з населенням близько 5 мільйонів людей, демонструє стабільне зростання, позитивний природний приріст і високу тривалість життя. Країна має багатокультурне суспільство зі значною повагою до релігійної свободи та світових цінностей.

Як зазначено вище чисельність населення країни станом на 2015 рік складала близько 5 млн осіб. Варто також зазначити, що чисельність норвежців стабільно збільшується, народжуваність 2015 року дорівнювала приблизно 13 ‰, смертність — 9‰, а природний приріст — 1,12 ‰.

За даними 2015 року, середній вік населення Норвегії становив 39,1 року. При цьому середній вік чоловіків був 38,4 року, а жінок — 40 років. Очікувана тривалість життя в Норвегії у 2015 році дорівнювала 81,7 року. Для чоловіків цей показник складав 79,7 років, а для жінок — 83,81 року. [62].

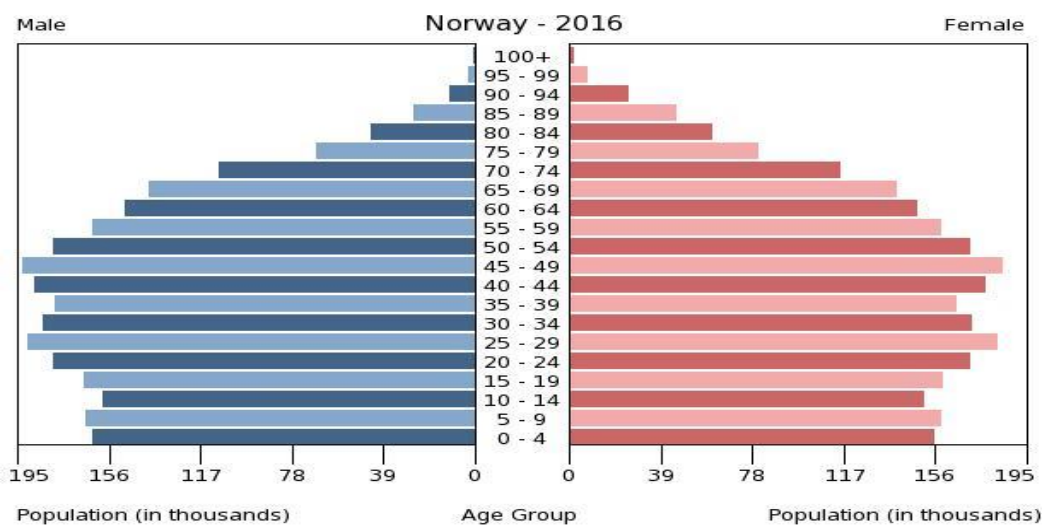

Рис 2.4. Віково-статева піраміда населення Норвегії, 2016 рік [63]

Саами – корінний народ Норвегії. Саами живуть у чотирьох країнах: Норвегії, Швеції, Фінляндії та Росії. Саами є найстарішою групою населення Норвегії, існує кілька саамських мов. Саамські мови цілком відрізняються від норвезької. Людина, яка говорить лише норвезькою, не може зрозуміти саамську мову. Майже всі норвезькі саамі сьогодні розмовляють норвезькою. Багато хто також розмовляє саамською.

Національний день саамів – 6 лютого. Тоді по всій країні вивішують саамський прапор. У саамів є народні костюми – кофти. Саами досі носять кофти в особливих випадках, наприклад, на весіллях. Деякі люди також використовують кофти в повсякденні.

Приблизно сто п'ятдесят років тому норвежці намагалися зробити саамів «норвежцями». Діти повинні були ходити в норвезьку школу, а вчити саамську їм не дозволяли. У 1959 році знову було дозволено використовувати саамську мову як мову навчання в школі. За законом 1902 року тільки громадяни Норвегії, які вміють говорити, читати та писати норвезькою, могли купувати землю. Цей закон діяв до 1965 р. Сьогодні ситуація зовсім інша. У 1989 році відкрився саамський парламент. Саамський парламент відстоює права саамів у Норвегії, особливо в сфері культури та освіти. Вибори до саамського парламенту проводяться кожні чотири роки.

Норвегія є багатокультурною та світською державою. Світський характер суспільства означає, що релігія не має вирішального впливу ні на особисте життя громадян, ні на законодавчу систему. За останні покоління ставлення норвежців до релігії зазнало суттєвих змін. Якщо раніше віра значною мірою визначала повсякденне життя, то нині більшість мешканців країни мають більш нейтральне або помірковане ставлення до релігійних питань. Проте багато хто все ще звертається до церковних обрядів під час важливих подій, як-от хрестини, конфірмація, весілля чи похорон.

До 2012 року протестантизм мав статус державної релігії в Норвегії, а Церква Норвегії вважалася державною. До 1845 року громадяни не мали права виходити з державної церкви, і лише з другої половини XIX століття дозволили створювати нехристиянські релігійні громади. Сьогодні в Норвегії немає офіційної державної релігії, але більшість населення все ще є членами Церкви Норвегії. Інші громадяни належать до різних релігійних організацій або взагалі не асоціюють себе з жодною вірою.

У країні діє повна свобода віросповідання. Це означає, що кожен має право сповідувати будь-яку релігію без страху перед утисками чи покаранням, а також вільно обирати належність або неналежність до будь-якої релігії. Релігійні та світоглядні організації можуть отримувати фінансування від держави та муніципалітетів. Зареєстровані громади отримують дотації пропорційно кількості своїх членів — у такому ж розмірі, як і Церква Норвегії.

За останнє століття Норвегія перетворилася на одну з найбагатших країн світу. Це стало можливим завдяки її багатим природним ресурсам та вмінню норвежців ефективно їх використовувати. Основними природними ресурсами Норвегії є риба, ліси та нафта. Крім того, країна активно використовує водні ресурси своїх річок та водоспадів для виробництва електроенергії. Останніми роками Норвегія також розвиває виробництво електроенергії за допомогою вітрових турбін.

Варто зазначити, що родовища нафти в Північному морі вперше були відкриті наприкінці 1960-х років. З того часу нафта набула важливого значення для економіки Норвегії.

Норвегія є значним експортером сировинних товарів. Провідну позицію в експорті посідають метали, зокрема алюміній. Для ефективної діяльності металообробного сектору, необхідні значні обсяги електроенергії, яку забезпечує розвинена гідроенергетика цієї країни. Не менш значущим природним ресурсом і статтею експорту Норвегії є риба. Обсяги останнього постійно зростають. Крім того, Норвегія багата на лісові ресурси. Частина деревини йде на подальшу обробку для виробництва паперу та будівельних матеріалів, а певна частина експортується [49].

Економіка Норвегії історично ґрунтувалася на традиційних галузях, таких як риболовля, сільське та лісове господарства. Однак із часом структура економіки зазнала змін: тепер основний акцент зміщено на обробну промисловість і сферу послуг.

Розміщення промислових підприємств і характер їхньої діяльності мають важливе значення як для зайнятості населення й рівня приватних

доходів, так і для добробуту суспільства в цілому. Заводи та підприємства в індустріальних містах створюють робочі місця як у виробничому секторі, так і в муніципальних службах. Їхня продукція, що виробляється та експортується, є джерелом значних доходів для держави. Тому закриття такого підприємства потенційно матиме негативні наслідки й для місцевих жителів та й регіону в цілому.

Традиційні галузі, як-от рибальство, сільське господарство і лісництво, залишаються важливими, але зазнали суттєвих структурних перетворень, пов'язаних зі змінами у способах виробництва та переробки продукції. Ці трансформації суттєво вплинули на чисельність працівників у зазначених галузях.

Риба традиційно є одним з найважливіших експортних товарів Норвегії. Хоча кількість рибалок зменшилась, норвезькі рибальські судна продовжують забезпечувати значні обсяги улову. Сучасна норвезька рибна промисловість значною мірою спирається на аквакультуру, яка перевершила за обсягами традиційне рибальство. У 2019 році вартість вилову риби зросла, причому найціннішим видом виявилася тріска. Того ж року загальний експорт риби перевищив 100 мільярдів норвезьких крон. Із цієї суми близько 21 мільярд припав на улов рибальських суден, а решта експортного доходу — на аквакультуру, яка здебільшого експортує лосося. Варто зазначити, що Норвегія виробляє половину світового обсягу атлантичного лосося, вирощеного в аквакультурі.

По закінченню Другої світової війни, в Норвегії різко скоротилася кількість фермерських господарств, перш за все дрібних ферм. За даними Статистичного управління Норвегії, до 2019 року число фермерських господарств зменшилось майже на 20% за останнє десятиліття і на 60% за останні 30 років. Проте, ці структурні зміни в сільському господарстві дозволили тим фермам, що залишилися, збільшити обсяги виробництва. Наприклад, зросло поголів'я великої рогатої худоби та свиней, а також обсяги вирощування овочів і зернових культур [20].

Норвезька сільськогосподарська продукція, включаючи м'ясо, молочні продукти та рослинництво, переважно реалізується на внутрішньому ринку, хоча частина йде на експорт, зокрема м'ясо та сир.

Норвегія також має значні лісові ресурси, проте не всі ліси є економічно цінними. Лише невелика частина лісових угідь підлягає вирубці, і за останні 10 років обсяги вирубок скоротилися на 11%. Це призвело до збільшення лісових масивів.

Деревина використовується як у промисловості, так і для виробництва дров. Целюлозні фабрики, що виготовляють папір, є одними з основних споживачів деревини. За останні 10-15 років експорт лісоматеріалів значно зріс, тоді як експорт переробленої деревини, наприклад, паперу, суттєво зменшився.

Індустріалізація в Норвегії розпочалася в середині XIX століття, а на початку XX століття набула значного розмаху. Одним із ключових напрямів став розвиток електроенергетики, що забезпечив широкий доступ до електроенергії.

Широке використання гідроенергії для виробництва електроенергії зумовило те, що багато поселень у різних частинах країни виникали навколо промислових об'єктів. Зокрема, металургійні заводи стали основою економічного життя таких громад.

Оскільки металургійне виробництво потребувало великої кількості енергії, заводи зазвичай будували у внутрішній частині фіордів, поблизу водних ресурсів. Це дозволяло при необхідності облаштувати гідропоруди та забезпечувати вихід до моря. Така локація полегшувала доставку сировини до підприємств і транспортування готової продукції на експорт.

Таким чином, саме розвиток промисловості й електроенергетики визначив формування багатьох норвезьких міст, які виростили навколо місцевих виробництв [19].

Нафта. У 1960-х роках на норвезькому континентальному шельфі виявили значні поклади нафти та природного газу. Видобуток нафти, що

розпочався у 1970-х роках, перетворив нафтову галузь на найбільшу промисловість Норвегії. Це стосується не лише кількості задіяних працівників та обсягів експорту, а й загального впливу на економіку країни.

Завдяки нафті Норвегія має потужну економіку та значну фінансову безпеку, яку забезпечує Нафтовий фонд. Цей фонд, заснований у 1990 році, мав на меті стати буфером для державних фінансів. Доходи від нафтової промисловості перераховуються до цього фонду. Таке довгострокове планування дає Норвегії фінансову подушку безпеки на той час, коли запаси нафти вичерпаються.

На сьогоднішній день Нафтовий фонд є одним з найбільших у світі, володіючи частками у 9000 компаніях по всьому світу. У 2019 році розмір фонду перевищив 10 000 мільярдів норвезьких крон, що відповідає приблизно 1,9 мільйона норвезьких крон на одного жителя.

Варто зазначити, що з цією сферою тісно пов'язані як нафтовий бізнес, так і постачальники. Вона становить приблизно 60% усього норвезького експорту [64].

Отже, розвиток промисловості та електроенергетики стали основними чинниками, які сприяли формуванню багатьох норвезьких міст навколо підприємств, забезпечуючи їх населення працездатними місцями. Заводи, шахти та гідроелектростанції не лише сприяли економічному зростанню, а й забезпечили робочі місця, що підвищило рівень життя в регіонах. Вступ Норвегії в епоху нафтової індустрії в 1960-х роках кардинально змінив економічний ландшафт країни, перетворивши нафтовий сектор на провідну галузь. Нафтовий фонд, створений для забезпечення стабільності державних фінансів, став важливим інструментом для забезпечення добробуту норвезького населення в майбутньому. Завдяки цим змінам Норвегія не лише досягла економічного процвітання, але й забезпечила себе надійною фінансовою основою для майбутніх поколінь. Таким чином, стратегічне управління природними ресурсами та розвиток промисловості стали ключовими елементами успіху Норвегії на світовій арені.

РОЗДІЛ 3

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ

СПОРТИВНОГО ТУРИЗМУ В НОРВЕГІЇ

3.1. Роль спортивного туризму у господарському комплексі Норвегії

Спортивний туризм у Норвегії є важливим компонентом національної економіки, а також соціально-культурного розвитку країни. *По-перше*, Норвегія славиться своїми гірськими пейзажами, фьордами та можливостями для активного відпочинку, що приваблює туристів з усього світу. Це включає зимові види спорту, такі як лижі та сноубординг, а також літні активності, такі як трекінг, каякінг та велосипедний туризм.

По-друге, спортивний туризм сприяє розвитку місцевих економік, забезпечуючи робочі місця в готелях, ресторанах, туристичних агентствах та у сферах обслуговування. Це також стимулює розвиток інфраструктури, такої як дороги, транспорт та об'єкти для відпочинку.

Згідно з даними «Statistisk sentralbyrå» [71], Норвегія в 2022 році прийняла понад 4,6 мільйона іноземних туристів, з яких значна частина обирала спортивний туризм. Особливо популярними є зимові види спорту, такі як гірськолижний спорт та сноубординг, що є основним джерелом доходу для багатьох туристичних міст та сіл, розташованих у гірських районах. За оцінками Норвезького агентства з туризму, зимовий туризм приносить понад 12 мільярдів норвезьких крон щорічно, що становить значну частину доходів у галузі.

Окрім зимового туризму, активний відпочинок у літні місяці також набуває популярності. Хайкінг у національних парках, таких як Йотунхеймен і Гейрангерфьорд, приваблює тисячі туристів щороку. Наприклад, у 2021 році кількість відвідувачів скелі Прекестулен, що височіє на 604 метри над Люсефьордом, перевищила 300 тисяч осіб, що на 20 % більше, ніж було зафіксовано

у 2019 році. Це свідчить про зростання інтересу до активного відпочинку серед іноземних і місцевих туристів.

Спортивний туризм не тільки сприяє розвитку національної економіки, але й підвищує стандарти життя в регіонах, які приймають туристів. Місцеві підприємці мають можливість створювати інфраструктуру, яка обслуговує як туристів, так і місцевих жителів: готелі, ресторани, транспортні послуги та магазини з оренди спорядження. Наприклад, у місті Трюсіль, яке є популярним гірськолижним курортом, завдяки потоку туристів з'явилися нові робочі місця та зросли доходи місцевих бізнесів. Так, в 2021 році доходи від туризму в Трюсілі сягнули близько 800 мільйонів норвезьких крон, що суттєво вплинуло на економічний стан регіону.

Щоб полегшити пошук цікавих маршрутів у Норвегії є додаток – Stikk Ut! Stikk ut!(Виходь!) — це інноваційна програма, яка активно популяризує пішохідний туризм у Норвегії. Вона була заснована з метою заохочення людей до активного способу життя, знайомства з природою та культурною спадщиною країни.

Програма пропонує широкий вибір позначених маршрутів, які варіюються за рівнем складності, що робить їх доступними для різних категорій учасників — від сімей з дітьми до досвідчених туристів. Маршрути проходять через живописні ландшафти, історичні місця та природні резервати, що дозволяє насолоджуватися красою норвезької природи.

Крім того, учасники програми можуть зареєструвати свої походи через спеціальний мобільний додаток, отримуючи за це бали та можливість вигравати призи. Це сприяє мотивації та створює елемент змагання, що робить участь у програмі ще більш цікавою [44].

Stikk ut! має кілька ключових аспектів, які роблять її особливо привабливою для норвежців і туристів:

Доступність. Програма охоплює різноманітні маршрути по всій Норвегії, включаючи як легкі прогулянки, так і більш складні трекінги. Це дозволяє кожному знайти щось відповідне для свого рівня підготовки.

Екологічна свідомість. Stikk ut! акцентує увагу на важливості збереження природи та екологічної відповідальності. Учасникам надаються рекомендації на сайті щодо того, як залишати природу в первозданному вигляді, а також про правила поведінки під час походів.

Соціальні зв'язки. Програма стимулює не лише індивідуальні походи, але й групові заходи, що дозволяє людям збиратися разом, обмінюватися досвідом та насолоджуватися спільними активностями на свіжому повітрі. Це також сприяє зміцненню соціальних зв'язків у громадах.

Здоровий спосіб життя. Програма Stikk ut! сприяє здоровому способу життя, спонукаючи людей до активності та проведення часу на свіжому повітрі. Це особливо важливо в умовах сучасного життя, де багато людей ведуть малорухливий спосіб життя.

Культурна спадщина. Маршрути часто проходять через історичні та культурні пам'ятки, що дозволяє туристам і місцевим жителям дізнаватися більше про історію та культуру Норвегії.

Загалом, Stikk ut! є потужним інструментом для популяризації активного туризму, ведення здорового способу життя та популяризації збереження навколишнього середовища в Норвегії.

Stikk ut! також надає інформацію про безпеку на маршрутах, рекомендації щодо підготовки до походів та важливість дотримання екологічних стандартів. Завдяки цій програмі, багато людей відкривають для себе красу норвезької природи, зміцнюючи при цьому своє здоров'я та благополуччя.

Під час проходження автором гірського туру одного з маршрутів цієї програми було доведено, що взаємодія із природою дійсно викликає неймовірні емоції, особливо коли дістаєшся вершини гори та бачиш всю красу оточуючої природи. Гора називалася *Gulltanna (Золотий зуб)* і має висоту 591 метр над рівнем моря. Згори відкривається панорама на 360 градусів. Гултанна розташована посеред гори в центрі муніципалітету. Є невеликі гори висотою приблизно 400 метрів. На півночі територія порізана днищами і

долинами, а на півдні — плавний, частково крутий схил до фіорду. Лісовий ландшафт різноманітний, з насадженнями, змішаним лісом і гірським березовим лісом. І взимку, і влітку це найпопулярніший район для походів. Мережа доріжок розгалужена, а скутерні доріжки прокладені по снігу .

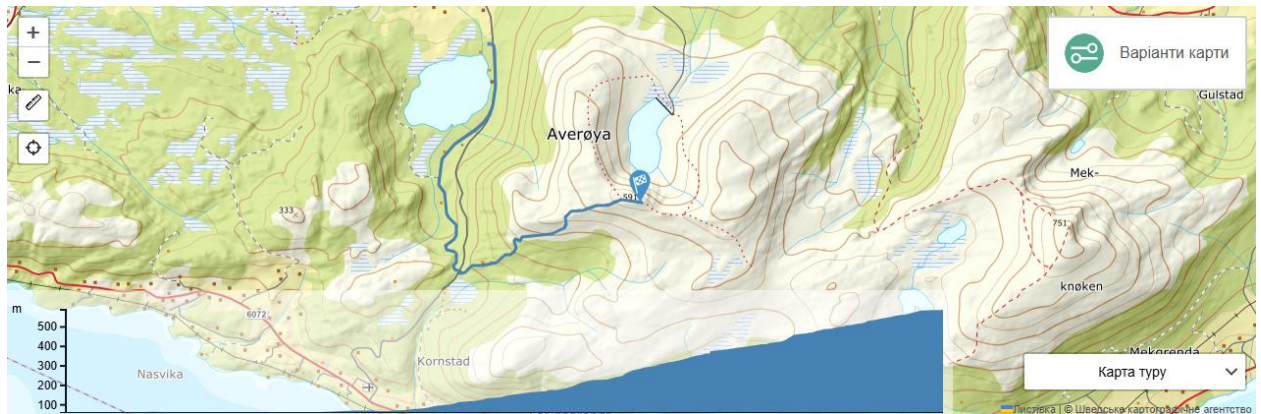

Рис. 3.1. Стежка на карті [65]

Рис. 3.2.а [фото автора]

Рис. 3.2.б [фото автора]

Рис. 3.2. Відвідування гори Золотий Зуб

У цілому, спортивний туризм є важливим сегментом економіки Норвегії, сприяючи не лише економічному зростанню, але й підвищенню якості життя населення через розвиток інфраструктури та збереження природних ресурсів.

Таким чином, спортивний туризм відіграє вагомe значення в господарському комплексі Норвегії, сприяючи як економічному зростанню, так і соціальному розвитку країни. Він приносить значний дохід державі, створює робочі місця та підтримує місцеву інфраструктуру. Разом з тим, Норвегія прагне зберегти природні ресурси, що є основою для розвитку туризму, використовуючи принципи сталого розвитку. Спортивний туризм в Норвегії відіграє значну роль у господарському комплексі країни завдяки своїм унікальним природним ресурсам та розвиненій інфраструктурі.

Норвегія, країна захоплюючих фіордів і засніжених гір, є справжнім раєм для любителів зимових видів спорту. Серед цих мальовничих пейзажів знаходяться гірськолижні курорти світового класу, які дарують незабутні враження як новачкам, так і досвідченим лижникам. Від сучасних трас Хемседалу до олімпійської спадщини Ліллегаммера, кожен курорт має свою унікальну атмосферу та спектр можливостей для активного відпочинку. Відкрийте для себе найкращі гірськолижні курорти Норвегії, де зимова казка стає реальністю, а снігові пригоди чекають на кожному кроці.

Хемседал (Hemsedal) являється другим за величиною та одним із найпопулярніших гірськолижних курортів Норвегії, який часто називають «Скандинавськими Альпами» або «Північним Шамоні» (див. Рис. 3.3).

Рис. 3.3. Вид гори Хемседал [15]

Він розташований на висоті від 625 до 1920 метрів, курорт пропонує 51 трасу загальною довжиною близько 43 км різної складності. Хемседал відомий своєю різноманітністю трас, великим сноупарком, дитячими зонами та можливостями для позатрасового катання, включно з хеліскі та гірськолижними турами з гідом [28].

Ліллегаммер (Lillehammer) - відомий гірськолижний регіон у Норвегії, який здобув світову популярність після проведення Олімпійських ігор 1994 року. Цей курортний район складається з п'яти основних центрів: Хаф'ель, Квітф'ель, Шюшьєн, Шейкампен і Гала, які розташовані близько один до одного і об'єднані єдиним скі-пасом та безкоштовним трансфером між ними. Загалом тут налічується близько 92 трас різної складності, 45 підйомників і 6 фан-парків, що робить Ліллегаммер ідеальним місцем для лижників і сноубордистів будь-якого рівня - від новачків до професіоналів.

Хаф'ель - найбільший і найвідоміший центр, розташований за 15 км від міста, пропонує 30 трас і 15 підйомників, включно з освітленими схилами для нічного катання, а також халф-пайп для сноубордистів. Квітф'ель славиться швидкісними трасами і підходить для досвідчених спортсменів, а Шюшьєн - сучасний центр із чудовими краєвидами і трасами, що відкривають сезон з листопада по квітень. Шейкампен і Гала орієнтовані на сімейний відпочинок і початківців, мають дитячі підйомники і різноманітні розваги [41].

Рис.3.4. Вид гори Ліллегаммер [23]

Гейло (Geilo) являється одним із найстаріших і найбільших гірськолижних курортів Норвегії, розташований приблизно на півдорозі між Осло та Бергенем. Курорт пропонує різноманітні траси для лижників усіх рівнів майстерності, включно з трьома основними зонами катання: Гейло-Таубане, Вестлі та Слаатта, а також 4 освітленими трасами для нічного катання. Загальна довжина трас становить близько 40 км, а для любителів бігових лиж доступні понад 220 км трас.

Гейло відомий не лише якісними схилами, а й багатим вибором позатрасових розваг: катання на саниах, собачих упряжках, снігоходах, підлідна рибалка, скелелазіння, тобогган і навіть унікальні екскурсії на Фломській залізниці з крутим ухилом. Курорт дуже дружній до сімей з дітьми - тут працюють дитячі клуби, санна гірка, лижна школа, няня для найменших, а щороку у лютому проходить дитячий лижний фестиваль. Інфраструктура включає спа-центри, ресторани, бари, магазини прокату спорядження та кінотеатр.

Гейло славиться своєю спокійною, дружньою атмосферою, відсутністю черг на підйомники і високим рівнем сервісу. Це ідеальне місце для тих, хто цінує комфортний сімейний відпочинок і різноманіття зимових активностей у поєднанні з чудовими природними краєвидами Норвегі [11].

Рис. 3.5. Вид гори Гейло [12]

Трісіл (Trysil) - найбільший і один із найвищих гірськолижних курортів Норвегії, розташований на трьох схилах гори Трюсільфельле висотою 1132 метри. Курорт пропонує 65 трас загальною довжиною близько 71 км.

Трісіл відомий своєю гарантованою якістю снігу завдяки природним кліматичним умовам і одній з найкращих систем штучного засніження в Північній Європі. Якщо сніговий покрив або якість трас не відповідають заявленим стандартам, курорт повертає гроші туристам. Сезон триває з кінця жовтня до початку травня.

Курорт підходить для лижників і сноубордистів усіх рівнів, а також сімей із дітьми, оскільки є зони для навчання і дитячі майданчики. Для любителів екстриму працюють два сноупарки та хафпайп. Трісіл також популярний серед відомих спортсменів і туристів, які цінують широкі відкриті простори, різноманітність трас, відсутність великих натовпів і високоякісний сервіс. Відстань від Осло - близько 2,5 години їзди, що робить курорт зручним для коротких поїздок і тривалого відпочинку [13].

Рис.3.6 вид гори Трісіл [14]

Восс (Voss) - один із найпопулярніших гірськолижних курортів Норвегії, розташований у центральній частині регіону фіордів між Согне-фіордом і Хардангер-фіордом. Восс відомий як один із найкращих норвезьких курортів для сімейного відпочинку: тут працює лижний дитячий садок для дітей від 2

до 6 років, дитячі зони з власними підйомниками та спеціальні центри з професійним доглядом за малечею. Крім лиж і сноубордингу, курорт пропонує безліч зимових розваг: параглайдинг, підлідну риболовлю, катання на санях і собачих упряжках, екскурсії фіордами. Також до послуг гостей боулінг, сквош, кінотеатр і численні ресторани з національною кухнею.

Сезон катання в Воссі триває з середини грудня до початку травня, а завдяки розташуванню в регіоні фіордів погода створює чудові погодні умови для заняття зимовими видами спорту. Восс є досить відомим як місце проведення змагань з фристайлу та фрірайду, що приваблює любителів екстриму. Відстань до найближчого аеропорту в Бергені становить близько 116 км, що робить Восс зручним для туристів.

Таким чином, Восс поєднує якісне катання, різноманітність трас і розваг, а також комфортні умови для сімейного відпочинку, що робить його одним із найпривабливіших гірськолижних курортів Норвегії .

Рис. 3.7. вид гори Восс [10]

Отже, спортивний туризм у Норвегії є не лише важливим джерелом доходу для держави, а й потужним чинником соціально-культурного розвитку країни. Завдяки своїм унікальним природним ресурсам, розвиненій інфраструктурі та різноманітним можливостям для активного відпочинку,

Норвегія приваблює мільйони туристів з усього світу. Це, своєю чергою, сприяє економічному зростанню та створенню нових робочих місць у різних регіонах країни. Програми на кшталт Stikk Ut! активно популяризують здоровий спосіб життя, екологічну свідомість і знайомство з культурною спадщиною країни, роблячи туризм доступним для різних категорій населення.

Гірськолижні курорти Норвегії, такі як Хемседал, Ліллегаммер, Гейло, Трісіл і Восс, пропонують сучасні умови для занять зимовими видами спорту, комфортний сімейний відпочинок і незабутні враження від мальовничих ландшафтів. Водночас активний літній туризм, зокрема хайкінг і каякінг, набуває дедалі більшої популярності, розширюючи туристичний сезон.

Завдяки поєднанню економічної вигоди, розвитку інфраструктури, підвищення якості життя населення та збереження природних ресурсів, спортивний туризм залишається одним із ключових напрямів сталого розвитку Норвегії. Це дозволяє країні не лише зберігати свою унікальність і привабливість, а й забезпечувати високий рівень добробуту для своїх громадян та гостей.

3.2. Вплив географічних факторів на розвиток спортивного туризму в Норвегії

Норвегія приваблює туристів своїми природними пам'ятками та явищами, а також культурними особливостями міст і селищ.

Головними складовими туристичної привабливості Норвегії є її мальовничі гори, фіорди та льодовики, які створюють чудові умови для занять зимовими видами спорту протягом усього року. Недаремно країна вже неодноразово ставала місцем проведення Зимових Олімпійських ігор. Значний інтерес також викликають історичні пам'ятки доби вікінгів і неолітичні наскельні малюнки в місті Альта. У переліку об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО, розташованих у Норвегії, значаться чотири пам'ятки: дерев'яна

церква в Урнесі (XI століття), Ганзейський квартал у Бергені та згадані вже наскельні зображення в Альта [50].

Географічні фактори мають значний вплив на розвиток у Норвегії спортивного туризму. Наприклад, Норвегія відома своїми вражаючими *природними пейзажами*, такими як фьорди, гори, ліси та озера. Ці унікальні природні умови створюють ідеальні можливості для різноманітних видів спорту, таких як лижі, сноубординг, трекінг, каякінг та альпінізм.

Клімат Норвегії, з його холодними зимами та помірним літом, сприяє розвитку зимових видів спорту, які користуються великою популярністю. Багато туристичних напрямків спеціалізуються на зимових активностях, що приваблює як місцевих, так і міжнародних туристів.

Географічне розташування Норвегії, з розвиненою транспортною інфраструктурою, забезпечує зручний доступ до популярних туристичних місць. Це включає в себе дороги, залізниці та авіасполучення, що дозволяє легко дістатися до гірськолижних курортів і природних заповідників.

Завдяки *різноманітним географічним умовам*, Норвегія пропонує безліч пішохідних і велосипедних маршрутів. Це дозволяє туристам вибирати між легкими та складними маршрутами, адаптуючи їх до своїх фізичних можливостей та інтересів.

Норвегія активно дбає про *збереження навколишнього середовища*, що позитивно впливає на спортивний туризм. Багато природних заповідників та національних парків мають спеціально розроблені маршрути, що дозволяють туристам насолоджуватися природою без шкоди для екосистеми.

Географія країни також впливає на *культурні та історичні особливості* регіонів, що може бути інтегровано в спортивний туризм. Наприклад, традиційні норвезькі стежки часто проходять через історичні поселення, що дозволяє туристам дізнаватися більше про місцеву культуру [69].

Загалом, географічні фактори є вирішальними у формуванні в Норвегії спортивного туризму, адже саме завдяки ним, створюються широкі

можливості для облаштування різних активностей, які й приваблюють туристів.

Для об'єктивної та порівняльної оцінки туристичних об'єктів, які мають потенціал для розвитку спортивного туризму, у межах даного дослідження було розроблено семикритеріальну бальну методичку. Її мета полягає у кількісному вираженні комплексної привабливості локацій з урахуванням природно-географічних, соціальних, інфраструктурних та екологічних параметрів. В основі підходу лежить принцип багатофакторного аналізу, що дозволяє виявити як сильні, так і слабкі сторони кожного конкретного об'єкта, а також порівнювати їх між собою незалежно від типу домінуючих туристичних активностей.

Першим критерієм обрано естетичну виразність ландшафту, яка оцінюється за методикою М. Д. Гродзинського. Цей підхід дозволяє врахувати глибинну емоційну взаємодію людини з природним середовищем, що є винятково важливим у контексті спортивного туризму, оскільки більшість його видів передбачає тісний контакт із ландшафтом. За шкалою від 1 до 5 балів оцінюється композиційна завершеність, кольорове розмаїття, рельєфна виразність, наявність водних об'єктів та загальний ступінь емоційної захопливості ландшафту. Високий бал отримують ті території, де пейзаж має естетичну цілісність, вражає динамікою форм і кольорів, а також створює сильне візуальне враження

Другий критерій — багатофункціональність туристичного середовища, тобто кількість і різноманітність видів спортивного туризму, що можуть бути реалізовані на даній території. Це дозволяє врахувати гнучкість об'єкта для різних груп туристів: від шанувальників активного пішого відпочинку до поціновувачів екстремальних видів спорту. Висока оцінка присвоюється тим об'єктам, де є можливість займатися кількома видами активностей у різні пори року — наприклад, трекінгом, скелелазінням, каякінгом, велотуризмом або лижними видами спорту.

Наступним важливим критерієм є розвиненість інфраструктури. Вона охоплює наявність транспортної доступності, засобів розміщення, пунктів оренди спорядження, маркування маршрутів, туристично-інформаційних центрів, кемпінгів та інженерного забезпечення (електрика, вода, зв'язок). Висока оцінка тут надається об'єктам, які мають як базову, так і спеціалізовану інфраструктуру для безпечного і комфортного перебування туристів різного рівня підготовки.

Сезонна придатність для спортивного туризму є четвертим критерієм. Йдеться про тривалість сезону активного використання території для занять спортом, а також можливість цілорічного туризму. Максимальну оцінку отримують об'єкти, де сприятливі умови зберігаються більшу частину року або де сезонна зміна активностей забезпечує постійний туристичний потік. Натомість обмеженість у використанні, пов'язана з кліматичними чи природними факторами (наприклад, надмірними опадами, морозами, ризиками лавин), знижує оцінку.

П'ятий критерій — безпека середовища для туристів, що включає наявність рятувальних служб, інформаційного супроводу щодо рівня складності маршрутів, медичних пунктів, засобів зв'язку, а також ступінь ризику, пов'язаний з природними небезпеками. Об'єкти, які мають організовану систему реагування на надзвичайні ситуації та забезпечують високий рівень захищеності від потенційних загроз, оцінюються найвище.

Шостий критерій — екологічна стійкість об'єкта, що передбачає оцінку впливу туристичного навантаження на довкілля, наявність природоохоронних статусів, регулювання потоків відвідувачів, заходи з управління відходами та мінімізацію техногенного впливу. Високі оцінки присвоюються тим об'єктам, де природне середовище зберігається у майже недоторканому стані, а туризм розвивається на засадах сталості.

Сьомим критерієм виступає інформаційна доступність і туристична впізнаваність. Вона включає кількість публікацій про об'єкт у туристичних джерелах, присутність у цифровому просторі (Google Maps, TripAdvisor,

мобільні додатки), популяризацію об'єкта через соціальні мережі, туроператорів, а також включення його до туристичних маршрутів і національних промо-кампаній. Чим більше об'єкт представлений у публічному дискурсі, тим легше він інтегрується у свідомість потенційного туриста, що підвищує його рейтингову позицію.

Для більш наочного представлення методики доцільно використати табличну форму (табл. 3.1), яка дозволить комплексно підійти до опису критеріїв та розбаловки.

Таким чином, запропонована методика дозволяє системно підходити до аналізу геопросторових об'єктів спортивного туризму, забезпечуючи можливість порівняння різних локацій, виявлення найперспективніших для розвитку територій та аргументованого планування заходів зі збереження природного середовища у поєднанні з туристичним використанням. Вона також придатна для подальшого вдосконалення та адаптації до специфіки конкретних регіонів або видів туризму.

Табл. 3.1

**Критерії оцінювання спортивно-туристичної привабливості
найголовніших природних пам'яток Норвегії**

Бали					
Критерії оцінювання спортивно-туристичної привабливості	1 бал	2 бали	3 бали	4 бали	5 балів
Естетика ландшафту (за Гродзинським)	Монотонний, слабо виразний пейзаж, відсутність естетичної привабливості	Слабка виразність ландшафту, частково порушена гармонія	Середній рівень ландшафтно-виразності, присутні цікаві елементи	Вражаючий пейзаж з гармонією форм, кольору і рельєфу	Унікальний, композиційно завершений ландшафт, сильний

					емоційний вплив
Багатофункціональність туристичного середовища	Можливий лише один вид туризму, з обмеженим потенціалом	Доступні 1–2 види туризму, з сезонними обмеженнями	2–3 види туризму, включаючи сезонні	3–4 види туризму, в різні сезони	5 і більше видів туризму, цілий рік
Розвиненість інфраструктури	Відсутність туристичної інфраструктури	Мінімальна інфраструктура, важкодоступність	Наявна інфраструктура, але з обмеженою функціональністю	Добре розвинена інфраструктура з належним сервісом	Повна інфраструктура, високий рівень комфорту та доступності
Сезонна придатність	Туризм можливий менш ніж 2 місяці на рік	Використовується сезонно до 3–4 місяців	Використовується протягом 5–6 місяців	Використовується до 8 місяців, можливий зимовий туризм	Цілорічне використання без обмежень
Безпека туристичного середовища	Високий рівень ризику, відсутність служб безпеки	Є базовий рівень безпеки, але з істотними недоліками	Помірний рівень ризиків, присутні базові служби	Стабільна безпека, наявність рятувальних пунктів	Високий рівень організації безпеки, присутність медичних, інформаційних та рятувальних служб
Екологічна стійкість	Сильне антропогенне навантаження, сліди деградації	Наявні ознаки екологічного виснаження	Часткова природоохоронна підтримка, окремі проблеми	Туризм здійснюється з урахуванням природоохоронних норм	Об'єкт у заповідній зоні, туризм екологічно збалансований
Інформаційна доступність і впізнаваність	Об'єкт майже невідомий, відсутній у джерелах	Згадки лише у локальних джерелах	Доступна онлайн-інформація, помірна популярність	Об'єкт згадується в туристичних путівниках, картах	Широка популярність, часті згадки в медіа, інтеграція в туристичні маршрути

Галлхепігтен - місце, яке здавна приваблює мандрівників льодовиками і вічно сніговою вершиною. Гора має вражаючі гірські пейзажі, льодовики,

вічні сніги, кристалічні породи, панорамні краєвиди. Композиційна завершеність і різноманіття форм та кольорів створюють потужний емоційний ефект. Тому його оцінка за першим критерієм 5 балів.

Багатофункціональність оцінюється в 4 бали тому що, є можливість займатися трекінгом, альпінізмом, лижними походами, скелелазінням. Взимку - лижі, улітку - піші маршрути. Відсутні водні види спорту через льодовики.

Є туристичні стежки, притулки, але обмежена кількість кемпінгів та пунктів оренди спорядження. Транспортна доступність середня, інформаційні центри в основних точках входу. Розвиненість інфраструктури 3 бали.

Основний сезон - літо й початок осені. Взимку - складні погодні умови, лавинонебезпечність. Деякі активності можливі цілий рік, але з обмеженнями. Оцінюється в 3 бали.

Безпека туристичного середовища оцінюється в 4 бали. Є марковані маршрути, інформаційні стенди, рятувальні служби в сезон. У зимовий період підвищені ризики (лавини, обмерзання), та небезпечні ділянки маршруту.

Вершина знаходиться на території однойменного національного парку, де туризм має мінімальний вплив на природу. Екологічна стійкість оцінюється в 4 бали.

Інформаційна доступність оцінюється в 4 бали. Вершина відома у гірському та спортивному туризмі, є у гідах, на Google Maps, але поступається за популярністю фйордам.

К'єраг – висота гори - 1110 м, але її північний схил є вертикальною скелею заввишки 984 м. Водоспад К'єрагфоссен (понад 800 м) та камінь К'єрагболтен, затиснутий між скелями, створюють унікальний драматичний пейзаж. Контраст між сірими скелями, бірюзою фйорду та яскравою зеленню моху відповідає максимальній оцінці в 5 балів.

Багатофункціональність оцінюється в 3 бали. Є доступні види такі як, альпінізм, бейсджампінг, трекінг, фотографування.

Наявність паркування біля підніжжя, дерев'яні настили на початковій ділянці маршруту це великий плюс. Але відсутні кемпінги, медичні пункти,

прокат спорядження. Стежка до Кьорагболтена не обладнана поручнями. Тому оцінка інфраструктури 2 бали.

Сезон обмежений травнем–вереснем. Взимку маршрути закриті через ожеледицю та снігові заноси. Дощі влітку роблять скелі слизькими. Оцінка сезонної придатності 2 бали.

На маршруті висока травмонебезпека через відкриті обриви, відсутність огорож. Але наявні інформаційні таблички з попередженнями, сезонна присутність рятувальників у вихідні дні. Безпека оцінюється в 3 бали.

Екологічна стійкість – 4 бали. Низький туристичний трафік через складність маршрутів. Діють правила «не залишати слідів», але окремі ділянки стежок пошкоджені ерозією.

Інформаційна доступність – 3 бали. Популярний серед альпіністів та екстремалів, але слабо представлений у масових джерелах. Згадки переважно в нішевих блогах та соцмережах.

Лофотенські острови. Естетична виразність ландшафту 5 балів. Архіпелаг складається з гострих скелястих піків, які відбиваються в прозорих водах Норвезького моря. Зимові краєвиди з північним сяйвом та літнє полум'я арктичних заходів сонця створюють ефект сюрреалізму. Ландшафтне різноманіття включає піщані пляжі, рибальські селища «рорбу» та вузькі фіорди.

Багатофункціональність 4 бали. Наявні доступні види такі як: трекінг, риболовля, каякінг, серфінг, спостереження за північним сяйвом.

Інфраструктура оцінюється в 4 бали. Наявні кемпінги, готелі-рорбу, прокат спорядження (велосипеди, човни). Але транспортна залежність від паромів, обмежена доступність віддалених островів.

Сезонна придатність оцінюється в 4 бали. Високий сезон: травень–вересень (трекінг, риболовля). Зима: популярність набуває спостереження за північним сяйвом, але частина готелів закрита.

Безпека 4 бали. Місцеві рятувальні служби добре організовані. Ризики пов'язані зі змінами погоди (раптові шторми, тумани).

Архіпелаг має статус Sustainable Destination. Діють програми збереження морських екосистем, обмеження на туристичні судна. Відходи сортируються, використовуються відновлювані джерела енергії. Екологічна стійкість оцінюється в 5 балів.

Інформаційна доступність 4 бали. Острови фігурують у топ-10 National Geographic для арктичного туризму. Активна присутність у соцмережах.

Стіна Тролів. Естетична виразність ландшафту 5 балів з 5. Стіна Тролів - найвища вертикальна скеля Європи, частина масиву Піки тролів. Композиційна структура вражає: гігантські прямовисні скелі, глибока долина Ромсдален, химерні форми рельєфу, водоспади. Контраст між темними скелями, зеленими долинами та білими сніговими шапками створює потужний візуальний ефект. Емоційна захопливість - максимальна.

Багатофункціональність туристичного середовища отримала 2 бали. Стіна Тролів - культове місце для альпінізму, яке відноситься до групи «Big Wall». Тут знаходиться 14 маршрутів, які відрізняються між собою за складністю та протяжністю, розроблені переважно для досвідчених альпіністів і скелелазів. Інші види активного туризму (трекінг, хайкінг, велотуризм, водні види спорту) практично не розвинуті через складний рельєф і небезпеку обвалів. Для широкого кола туристів доступний лише огляд знизу або з оглядових майданчиків.

Розвиненість інфраструктури мінімальний бал з можливих 5. Інфраструктура мінімальна: є паркування біля підніжжя, інформаційний стенд, стежки для підходу до маршруту та оглядових точок. Відсутні кемпінги, пункти прокату спорядження, медичні пункти, туристичні центри. Уся спеціалізована підтримка - на відповідальності самих альпіністів. Для неальпіністів доступний лише підхід до оглядових платформ або легкий підйом з протилежного боку лісового масиву.

Сезон альпінізму - з початку літа до початку осені. Взимку та міжсезоння (осінь, весна) - високий ризик обвалів, лавин, складні погодні умови, слизькі скелі. Дощі влітку теж можуть зробити маршрути небезпечними. Для

неальпіністів сезонність визначається погодою та станом стежок. Тож оцінка 2 бали.

Безпека середовища оцінюється в 2 бали. Рівень безпеки низький: часті обвали (останній великий - 1998 року), складна топографія, відсутність постійних рятувальних постів і медичних пунктів. Маршрути вимагають високої кваліфікації, досвіду та спеціального спорядження.

Екологічна стійкість 4 бали. Через складність доступу масовий туризм відсутній, тому екологічний вплив мінімальний. Район входить до національного парку Рейнхаймен, діють природоохоронні обмеження. Природні процеси (обвали) самі регулюють навантаження на екосистему.

Інформаційна доступність і туристична впізнаваність оцінюється в 4 бали. Стіна Тролів відома у світі альпінізму, фігурує у спеціалізованих гідгах, національних туристичних порталах, згадується у масовій культурі. Проте для широкого туристичного загалу її впізнаваність нижча, ніж у фіордів або Лофотенів.

Всі об'єкти мають високий рівень мальовничості - унікальні ландшафти, водоспади, фіорди, гори, що забезпечує максимальні оцінки.

Фіорди, Лофотени, Ютунхеймен, Восс та Шпіцберген пропонують широкий спектр активностей (каякінг, трекінг, скелелазіння, зимові види), що забезпечує високі бали. Для вузькоспеціалізованих локацій (наприклад, Стіна тролів, Язык Троля) - оцінка трохи нижча.

Найвищі бали - у популярних фіордів і Атлантичної дороги, де є туристичні центри, готелі, транспорт. Віддалені чи складнодоступні об'єкти (Квітегга, Стіна тролів, Язык Троля, Шпіцберген) мають нижчі оцінки через обмежену інфраструктуру.

Більшість об'єктів мають активний сезон з травня по вересень, зимові види спорту - у горах. Віддаленість, суворий клімат або ризики (лавини, опади) знижують оцінку для деяких об'єктів. Високий рівень організації рятувальних служб, маркування маршрутів, але складна топографія і відсутність зв'язку в окремих районах знижують оцінки. Більшість об'єктів мають

природоохоронний статус, обмеження на туризм, діють програми збереження природи, тому отримують максимальні бали.

Популярні фіорди, Лофотени, Язык Троля, Атлантична дорога широко представлені у цифровому просторі. Віддалені чи менш розкручені об'єкти мають нижчі оцінки.

Ця методика дозволяє об'єктивно порівнювати різні туристичні локації за комплексом ключових параметрів, визначаючи їхній потенціал для сталого розвитку спортивного туризму.

Найбільш сприятливі для туризму об'єкти. За сумою балів і комплексною оцінкою (31–33 бали з 35 можливих) найбільш привабливими для розвитку спортивного туризму є такі локації:

Хардангер-фіорд, Согне-фіорд, Лофотенські острови, Норд-фіорд, Люсе-фіорд, Ютунхеймен, Атлантична дорога.

Причини високої привабливості очевидні - вражаюча естетика ландшафтів: фіорди, гори, водоспади, острови, які є візитівкою Норвегії й регулярно входять до світових туристичних рейтингів. Висока багатофункціональність: широкий вибір активностей у різні сезони - хайкінг, каякінг, велотуризм, скелелазіння, зимові види спорту, риболовля. Добре розвинена туристична інфраструктура: транспорт, готелі, кемпінги, пункти прокату, інформаційні центри. Відносно тривалий туристичний сезон, можливість цілорічного відвідування для різних видів активностей. Високий рівень безпеки, організовані служби порятунку, марковані маршрути. Екологічна стійкість: більшість об'єктів мають природоохоронний статус, діють обмеження на навантаження, розроблені програми збереження природи. Висока інформаційна доступність і популярність у цифровому просторі, наявність у міжнародних рейтингах і туристичних гідах.

Об'єкти з середньою туристичною привабливістю Галлхепіттен, К'єраг, Язык Троля, Стіна тролів, Льодовик Нігардсбрін, Річка Восс, Шпіцберген, Квітегга.

Частина об'єктів має складну транспортну доступність або менш розвинену інфраструктуру (віддаленість, обмежена кількість готелів, відсутність мобільного зв'язку). Коротший період активного туризму через суворий клімат, ризики лавин, часті опади. Вузька спеціалізація (наприклад, альпінізм або бейсджампінг на Стіні тролів), що звужує цільову аудиторію. Менша інформаційна присутність у міжнародних туристичних ресурсах.

Найменш сприятливі для масового туризму об'єкти - Квітегга, Стіна тролів, Язык Троля (27–29 балів).

Висока складність маршрутів, екстремальні умови, обмежений вибір активностей, як наслідок низька оцінка. Обмежена інфраструктура, складна логістика, недостатня кількість сервісів для масового туриста. Короткий сезон активності, підвищені ризики для безпеки, складна топографія. Незважаючи на унікальність і популярність серед екстремалів, ці локації менш пристосовані для широкого кола туристів.

Найбільш сприятливими для туризму є великі фіорди (Согне, Хардангер, Люсе, Норд), Лофотенські острови, Ютунхеймен і Атлантична дорога - завдяки поєднанню унікальних ландшафтів, розвиненої інфраструктури, багатофункціональності, екологічної стійкості та високої впізнаваності.

Найменш придатні для масового туризму - складнодоступні гірські й екстремальні локації, які приваблюють переважно підготовлених спортсменів та шукачів пригод, але мають обмеження щодо інфраструктури. Норвегія є унікальним регіоном для розвитку спортивного туризму. Це зумовлено її вражаючими природними ландшафтами, багатофункціональністю туристичних середовищ, розвиненою інфраструктурою та сприятливими кліматичними умовами. Географічні особливості країни - фіорди, гори, льодовики - створюють ідеальні умови для різноманітних видів активного відпочинку, таких як лижі, трекінг, альпінізм, каякінг і багато інших. Водночас Норвегія приділяє значну увагу збереженню навколишнього середовища, що забезпечує екологічну стійкість туристичних об'єктів.

Таблиця 3.2

Оцінювання туристичної привабливості об'єктів спортивного туризму Норвегії

Назва	Критерій							Сума балів
	Естетика ландшафту (за Гродзинським)	Багатофункціональність туристичного середовища	Розвиненість інфраструктури	Сезонна придатність	Безпека туристичного середовища	Екологічна стійкість	Інформаційна доступність і впізнаваність	
Галлхепінген	5	4	3	3	4	4	4	27
К'єраг	5	3	2	2	3	4	3	22
Квітегга	5	4	3	3	4	5	3	27
Норд-фіорд	5	5	5	4	4	5	4	32
Хардангер-фіорд	5	5	5	4	4	5	5	33
Люсе-фіорд	5	5	4	4	4	5	4	31
Согне-фіорд	5	5	5	4	4	5	5	33
Гейрангер-фіорд	5	5	4	4	4	5	5	32
Лофотенські острови	5	5	4	4	4	5	5	32
Стіна тролів	5	2	3	3	4	5	4	26
Язык Троля	5	4	1	2	4	4	5	25
Національний парк Ютунхеймен	5	5	4	4	4	5	4	31
Льодовик Нігардсбрін	5	4	4	3	4	5	4	29
Річка Восс	4	5	4	4	4	4	4	25
Шпіцберген	5	5	3	3	4	5	4	29
Атлантична дорога	5	3	5	4	5	4	5	31

Запропонована семикритеріальна методика оцінювання спортивно-туристичної привабливості дозволяє комплексно аналізувати природні пам'ятки з урахуванням естетики ландшафту, багатофункціональності, інфраструктури, сезонності, безпеки, екологічної стабільності та інформаційної доступності. Вона дає змогу об'єктивно порівнювати різні локації, визначати їхні сильні і слабкі сторони, а також планувати розвиток туризму з урахуванням збереження природного середовища.

На прикладі таких об'єктів, як Галлхепітген, К'єраг, Лофотенські острови та Стіна Тролів, видно різноманітність природних умов і туристичних можливостей Норвегії. Кожен з них має свої переваги і обмеження, що відображено у бальній оцінці за різними критеріями. Це свідчить про необхідність індивідуального підходу до розвитку і популяризації кожного об'єкта, враховуючи його специфіку, безпеку туристів і екологічні вимоги.

Отже, Норвегія є привабливою і перспективною країною для спортивного туризму, де природні та культурні ресурси гармонійно поєднуються з сучасними підходами до управління туристичною діяльністю. Запропонована методика може стати ефективним інструментом для подальшого розвитку і сталого використання туристичного потенціалу країни.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження географічних передумов розвитку спортивного туризму в Норвегії дозволяє сформулювати наступні висновки, що відповідають поставленим завданням:

1. Аналіз наявних наукових публікацій за тематикою дослідження засвідчив, що спортивний туризм у Норвегії має значний потенціал завдяки унікальному поєднанню природних і соціально-економічних факторів. Комплексне використання підходів із фізичної, суспільної географії та туристичних досліджень сприяє обґрунтованому визначенню чинників, що стимулюють розвиток спортивного туризму.

2. Особливості фізико-географічних умов Норвегії, такі, як гірський рельєф, фіорди, велика кількість озер і лісів – сприяють популярності як зимових, так і літніх видів спортивного туризму. Такі особливості, як субарктичний та океанічний клімат, тривалі періоди снігового покриву та значний перепад висот, створюють природні можливості для занять гірськолижним спортом, сноубордингом, хайкінгом та риболовлю, роблячи Норвегію однією з провідних країн у цій сфері. Це підтверджується високим рівнем туристичних потоків до відомих об'єктів, таких як національні парки та гірськолижні курорти.

3. Соціально-економічні умови Норвегії, зокрема стабільна економічна ситуація, високий рівень життя та розвинена туристична інфраструктура, сприяють підтримці спортивного туризму як важливого сектора економіки. Високий рівень безпеки, доступність екологічно чистого транспорту та якісний сервіс підвищують привабливість Норвегії для спортивного туризму. Це підтверджується зростанням кількості туристів на 8,4% у 2022 році порівняно з попереднім.

4. Спортивний туризм є вагомою частиною економіки Норвегії, забезпечуючи до 9% надходжень від туристичної галузі країни, що дорівнює близько 20 мільярдам норвезьких крон на рік. Гірськолижні курорти та

національні парки є основними факторами, що приваблюють туристів та створюють робочі місця в регіонах із значним природним потенціалом. Наприклад, у 2021 році понад 40% робочих місць у місті Трюсіль були прямо або опосередковано пов'язані зі спортивним туризмом.

5. Природні та суспільно-географічні фактори значною мірою впливають на формування спортивно-туристичного потенціалу Норвегії. Унікальні природні ресурси в поєднанні з високим рівнем екологічної свідомості, інфраструктурною підтримкою та сталим підходом до управління природними зонами забезпечують збереження туристичної привабливості. Державна політика у сфері охорони довкілля та сталого туризму, особливо у таких регіонах як Лофотенські острови та національний парк Йотунхеймен, сприяє збереженню природних територій для майбутніх поколінь.

Отже, географічні передумови розвитку спортивного туризму в Норвегії формують її конкурентні переваги на міжнародному туристичному ринку, забезпечуючи як економічне зростання, так і стабільний розвиток туристичної галузі в межах екологічно стійкої моделі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Велосипедний туризм. *Все про туризм: туристична бібліотека*. URL: https://tourlib.net/statti_tourism/veloturizm.htm (дата звернення: 14.01.2025).
2. Використання методу експертної оцінки для визначення доцільності розвитку інфраструктури туристичного регіону. *Все про туризм: туристична бібліотека*. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/basjuk7.htm (дата звернення: 03.11.2024).
3. Воеводіна У. М. Організаційно-економічний механізм диверсифікації туристичного продукту на регіональному рівні. тема дисертації та автореферату кандидат економічних наук Воеводіна, Уляна Миколаївна. URL: <https://www.dissercat.com/content/organizatsionno-ekonomicheskii-mekhanizm-diversifikatsii-turistskogo-produkta-na-regionalnom> (дата звернення: 03.11.2024).
4. Вплив глобальних чинників на розвиток туристично-рекреаційної галузі. / М.В. Багрій, Л.П. Кушнір, О.В. Терлецька, У.А. Мартенюк. URL: <https://article/n/vpliv-globalnih-chinnikiv-na-rozvitok-turistichno-rekreatsiynoyi-galuzi> (дата звернення: 01.11.2024).
5. Гастрономічний туризм. Курс лекцій з дисципліни Гастрономічний туризм./ Укл. Гладчук О.П. Тернопіль: Навчально-виробнича майстерня редакційно-видавничих технологій Галицького фахового коледжу імені В'ячеслава Чорновола, 2022, 99 с. URL: <https://www.tkfk.te.ua/wp-content/uploads/2024/02/%D0%93%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D1%87%D1%83%D0%BA-%D0%9E.%D0%9F.-%D0%93%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%80%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9-%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BC.pdf> (дата звернення: 06.02.2025)
6. Географія Норвегії. URL: <https://www.aawiki.uk-ua.nina.az/%D0%93%D0%B5%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%>

[D1%96%D1%8F_%D0%9D%D0%BE%D1%80%D0%B2%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%97.html](#) (дата звернення: 07.11.2024).

7. Геологічна будова Норвегії. URL: https://www.aawiki.uk-ua.nina.az/%D0%93%D0%B5%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F_%D0%9D%D0%BE%D1%80%D0%B2%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%97.html (дата звернення: 07.11.2024).

8. Гора Восс. URL: <https://skitours.com.ua/resorts/voss> (дата звернення: 16.03.2025).

9. Гора Гейло. URL: <https://skitours.com.ua/resorts/geilo> (дата звернення: 14.03.2025).

10. Гора Трісіл. URL: <https://www.visitnorway.com/places-to-go/eastern-norway/trysil/> (дата звернення: 16.03.2025).

11. Гора Трісіл. URL: <https://www.visitnorway.com/places-to-go/eastern-norway/trysil/> (дата звернення: 16.03.2025)

12. Гора Хемседал. *SKITOURS*. URL: <https://skitours.com.ua/resorts/hemsedal> (дата звернення: 10.03.2025).

13. Гора Гейло. URL: https://www.geilo.com/en?utm_ad_group=161228128772&utm_source=google&utm_medium=cpc&utm_term=geilo&utm_campaign=search_brand&gad_source=1&gad_campaignid=20807289727&gbraid=0AAAAACYoXdzcpjBfT-KgXjRyJvqJZILet&gclid=Cj0KCQjw8zABhDKARIsAHXuD7ZoMd6phzTCzLtOzT_7ixHJKscJ3iv6-t3EptzwkpwCszRW_0p27UaAgEUEALw_wcB (дата звернення: 14.03.2025).

14. Грабовський Ю. А., Скалій О. В., Скалій Т. В. Спортивний туризм. URL: https://tourlib.net/books_ukr/grabovsky62.htm (дата звернення: 14.01.2025).

15. Давидова О. Г. Методи оцінювання туристичної привабливості регіонів країни. URL: https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2015/10/97-107_no-4_vol-55_2015_UKR.pdf (дата звернення: 02.11.2024).

16. Економіка Норвегії. *Посольство України в Королівстві Норвегія*. URL: <https://norway.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/488-torgovelyno-jekonomichne->

23. Зимові ІІ Юнацькі Олімпійські ігри: «бронза» Дарини Кириченко. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/photofact/ii-zimovi-yunacki-olimpijski-igri-bronza-darini-ki/> (дата звернення: 16.02.2025).
24. Зимові олімпійські ігри в Ліллекхаммері. Посольство України в Королівстві Норвегія. URL: <https://norway.mfa.gov.ua/news/44420-zimovi-olimpijsyki-igri-povertajutysya-do-lillehammera> (дата звернення: 13.02.2025)
25. Зимові юнацькі Олімпійські ігри 2016. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%97%D0%B8%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D1%96_%D1%8E%D0%BD%D0%B0%D1%86%D1%8C%D0%BA%D1%96_%D0%9E%D0%BB%D1%96%D0%BC%D0%BF%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96_%D1%96%D0%B3%D1%80%D0%B8_2016 (дата звернення: 15.02.2025).
26. Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні. Чернівці: Книги-XXI, 2003. 300 с. URL: <https://buklib.net/books/22248/> (дата звернення: 23.10.2024).
27. Клімат Норвегії або наскільки холодно в країні вікінгів. URL: https://nordictravel.ua/vdohnovlenie/norvegija/norway_climate (дата звернення: 09.11.2024).
28. Клімат Норвегії. URL: https://nordictravel.ua/vdohnovlenie/norvegija/norway_climate#builder_1_-3 (дата звернення: 11.11.2024).
29. Колосінська М. І. Дослідження теоретичних підходів до визначення категорії «туризм». *Економіка. Управління. Інновації*. 2011. № 2 (6). URL: https://tourlib.net/statti_ukr/kolosinska.htm (дата звернення: 29.10.2024).
30. Колотуха О. Самодіяльність спортивного туризму як висока форма соціальної активності. *Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «Психологія та туризм» (м. Київ, 27 квітня 2022 р.)*. Київ : ТОВ «Геопринт», 2022. 219 с. С.26-
28. Світовий розвиток туризму. Реферат. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/tourism/36425/> (дата звернення: 28.10.2024).

31. Колотуха О. О. Самодіяльність спортивного туризму як висока форма соціальної активності. *Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «Психологія та туризм»* (м. Київ, 27 квітня 2022 р.) К.: ТОВ «Геопринт», 2022. 219 с. С.26-28. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/kolotuha3.htm (дата звернення: 08.02.2025).
32. Комарова В.М. Стратегічні перспективи туристичної та готельно-ресторанної індустрії в Україні: теорія, практика та інновації розвитку (м. Умань, 30-31 жовтня 2019 р.) Умань: Візаві, 2019. 350 с. С.238-240. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/komarova.htm (дата звернення: 20.01.2025).
33. Королівство Норвегії. URL: <https://.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%BE%D1%80%D0%B2%D0%B5%D0%B3%D0%B8%D1%8F> (дата звернення: 09.11.2024).
34. Крикунова М. С. Гірський туризм. *Матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф. "Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір"* (м. Запоріжжя, 14 травня 2020 р.). Запоріжжя: Видавництво Хортицької національної академії, 2020. 694 с. С. 624-625 URL: https://tourlib.net/statti_ukr/krykunova.htm (дата звернення: 12.01.2025).
35. Кудінова І. М. Релігійний туризм // *Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «Сакральне та туризм»* (м. Київ, 28 квітня 2023 р.) К.: ТОВ «Геопринт», 2023. 325 с. С. 206-208. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/kudinova5.htm (дата звернення: 20.01.2025).
36. Кудла Н.Є. Сільський туризм // *Сільський туризм: основи підприємництва та гостинності. Навчальний посібник.* URL: <https://vseosvita.ua/lesson/osnovy-silskoho-turyzmu-231305.html> (дата звернення: 06.02.2025).
37. Ландшафт Норвегії. URL: <https://sitistravel.com/norway/tours/landscape-norway/> (дата звернення: 27.02.2025).
38. Лікувально-оздоровчий туризм. URL: <https://dentalkids.com.ua/uk/medichniy-l-kuvalno-ozdorovchij-turizm/#:~:text=%D0%A9%D0%BE%20%D1%82%D0%B0%D0%BA%D0%B5>

[%20%D0%BB%D1%96%D0%BA%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%2D%D0%BE%D0%B7%D0%B4%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2%D1%87%D0%B8%D0%B9%20%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BC,%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%B7%D0%B4%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2%D1%8F%20%D1%82%D0%B0%20%D1%80%D0%B5%D0%BB%D0%B0%D0%BA%D1%81%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8E.](#) (дата звернення: 01.02.2025).

39. Лойко О.Т. Культурно-опізнавальний туризм. *Туризм і готельне господарство*. URL: <https://infotour.in.ua/lojko5-1.htm> (дата звернення: 15.01.2025).

40. Методичні підходи до оцінювання туристичного потенціалу. URL: <https://purses.zp.edu.ua/article/view/302264> (дата звернення: 18.02.2025).

41. Мироненко А.М. Екстремальний туризм // *Матеріали I Міжнар. наук.-практ. Конф. «Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір»*. Запоріжжя. 2021. С. 35-42.

42. Місто Ліллегаммер. URL: https://www.accordtour.com/tur_bude/norvehiya/lillikhammer (дата звернення: 13.03.2025).

43. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/11173/1/32.pdf> (дата звернення: 23.10.2024).

44. Немець Л. М., Сегіда К. Ю., Моштаківа Н. В. Соціально-демографічні та історико-культурні фактори розвитку туризму народів Причорномор'я. 2009. №176. С. 145-147. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/nemec.htm (дата звернення: 02.11.2024).

45. Опис гори. URL: <https://morotur.no/tur/gulltanna> (дата звернення: 11.11.2024).

46. Пасивний туризм. URL: <https://ukasko.ua/blog/jaki-buvajut-vidi-turizmu#:~:text=%D0%9F%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BF%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%BE%D0%BA%20%2D%20%D1%86%D0%B5%20%D0%B1%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%88%20%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9,%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%80%D1%8F%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%2C%20%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D1%96%20%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%96%D1%82%D1%8C%20%D1%81%D0%BF%D0%BE%D1%80%D1%82> (дата звернення: 01.02.2025).
47. Пішохідний туризм. URL: https://vseproturizm.blogspot.com/2014/01/blog-post_18.html (дата звернення: 12.01.2025).
48. Природа і природні ресурси. URL: <https://samfunnskunnskap.no/uk/stalyy-rozvytok/pryroda-i-pryrodni-resursy.html#del3> (дата звернення: 03.03.2025).
49. Природа Норвегії. URL: <https://inflatcruises.com/ua/news/view/priroda-norvegiyi> (дата звернення: 11.11.2024).
50. Рекреаційний туризм. URL: <https://studfile.net/preview/5461708/> (дата звернення: 15.01.2025).
51. Річки Норвегії. URL: https://no.igotoworld.com/ua/poi_catalog/3721-237-lakes-rivers-norway.htm (дата звернення: 09.11.2024).
52. Самойленко В.М. Лижний туризм. *Матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф. "Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір"*. Київ, 2019. С. 34-39.
53. Спелеотуризм. URL: https://tourlib.net/statti_tourism/speleoturizm.htm (дата звернення: 15.01.2025).
54. Стежка на карті. URL: <https://morotur.no/tur/gulltanna> (дата звернення: 11.11.2024).
55. Талісман II зимових Юнацьких Олімпійських ігор-2016. URL: <https://sportforall.info/articles/view/3860> (дата звернення: 12.02.2025).

56. Теоретичні основи дослідження спортивного туризму. Скавронська Ірина Володимирівна. URL: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/14616688.2024.2373875> (дата звернення: 11.02.2025).
57. Туристичний сайт Stikkut. URL: <https://www.stikkut.no/> (дата звернення: 11.11.2024).
58. Туристичні ресурси та інфраструктура - головні складові розвитку туризму в Україні. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/tourism/36431/> (дата звернення: 25.02.2025).
59. Хайем Д. Міжнародний журнал туристичного простору, місця та навколишнього середовища.
60. Я. І. Виклюк., О.І. Артеменко Використання нечіткої логіки для визначення рекреаційного потенціалу території. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2019/apr/16255/vis631ism-45-54.pdf> (дата звернення: 02.11.2024).
61. CIA World Factbook. URL: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/norway/#economy> (дата звернення: 03.03.2025).
62. Prohemsedal: official website. URL: https://www.prohemsedal.com/hyttter/?gad_source=1&gad_campaignid=16496407638&gbraid=0AAAAABPbEjIm3TujKdAKFPCcn_D47bbwO&gclid=Cj0KCQjwt8zABhDKARIsAHXuD7btws_DBaC8F9R9U1JKoexl6AMX0SLadEcreaiDg_GObCZdwEjjzkwaAka0EALw_wcB (дата звернення: 11.11.2024).
63. Statistics Norway. URL: <https://www.ssb.no/> (дата звернення: 10.11.2024).